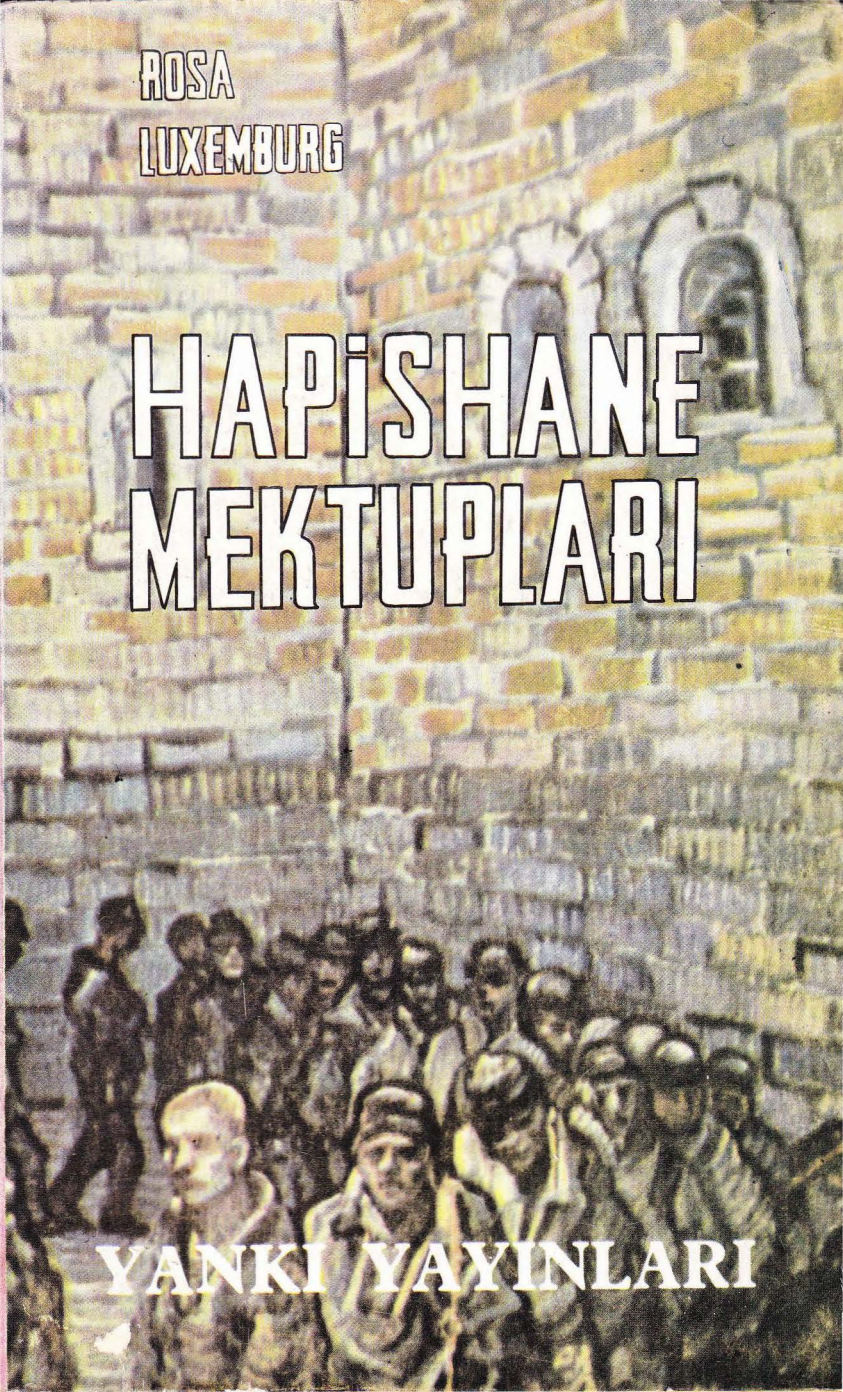
ROSA LUXEMBURG

HAPİSHANE MEKTUPLARI

YANKI YAYINLARI

ROSA LUXEMBOURG

HAPİSANE MEKTUPLARI

Türkçesi :

BERTAN ONARAN

YANKI YAYINLARI

Dizgi ve Baskı

YAYLACIK MATBAASI

İSTANBUL - 1970

Ünlü bir Alman toplumcusu olan Rosa Luxembourg 1870'te Rusya'nın Zamosc kentinde doğmuş, 1919'da Berlin'de ölmüştür. Bir tüccar ailesinin kızıdır, Zürich'te siyasal - iktisat öğrenimi görmüş, Almanya'daki toplumcu yayınların çıkarılmasında çalışmıştır; toplumcu partinin sol kanadındandı. 1905'te Rus Devrimi'ne katılmıştır. 1914 - 1918 yılları arasında toplumcu demokrasi eğilimine karşı sayısız kitapçık basmış, savaşa karşı çıktığı için hapse atılmıştır. 1917'de **Spartakus** adlı gizli bir örgüte katılmıştır; bu örgüt, 1918 yılında kurulacak Alman Komünist Partisi'nin çekirdeğidir. 1919 yılında, Spartakus'cülerin ayaklanması sonunda Liebknecht'le birlikte tutuklanmış, onun gibi dövüle dövüle öldürülmüştür.

Karl Liebknecht ise 1871'de Leipzig'de doğup 1919'da Berlin'de ölmüş bir Alman siya-

setçisidir; ünlü siyaset adamlarından Wilhelm Liebknencht'in oğludur. Önce Prusya Meclisi'nde (1908), daha sonra Alman Meclisi'nde (1912) temsil ettiği Sosyal Demokrat Parti'nin aşırı sol kanadındandır, bağımsızlarla birlikte savaş harcamalarına karşı çıkmış (1914-1915), savaşa karşı gösteriler düzenlemiştir. 1916'da, eylemli direnmeden yana olan ve daha sonra kurulacak Alman Komünist Partisi'ne çekirdeklik eden **Spartakusbund**'u (Spartakus Derneği'ni) kurmuştur; 1 mayıs 1916'da tutuklanmış, 1918'e dek hapis yatmıştır. 1918 kasımında Ebert ile Scheidemann'ın kurdukları devrimci hükümette görev almaya yanaşmamış, 1919 ocağında, Rosa Luxembourg'la birlikte Spartakus ayaklanmasını yönetmiştir.

Elinizdeki mektuplar, Karl'ın eşi Sophie Liebknecht'e yazılmıştır.

Posta kartı (*) **Leipzig, 7 temmuz 1916**

Sevgili Sonya'cığım,

Leipzig'de âdet olduğu üzere, bugün ağır ve boğucu bir sıcak vardı. İnsan güçlükle soluk alıyor. Bu sabah, parkta, göl kıyısında oturup iki saat **The Proprietor**'ı (**) (Mal sahibi) okudum. Müthiş bir kitap. Tonton bir hanım oturdu yanıma, kitabın adına şöyle bir göz attı, sonra gülümseyerek: «İyi bir kitap galiba. Ben de çok severim kitap okumayı» dedi. Okumaya başlamadan, parktaki ağaçlarla taflanları seyrettim tabiî, ve büyük bir sevinçle, hepsini tanıdığımı gördüm. Buna karşılık, insanî ilişkiler gün geçtikçe daha büyük hayal kırıklığına uğratıyor beni; bu gidişle, pek yakında, Ermiş Antonius gibi, ben de bir köşeye çekilip tek başıma yaşayacağım galiba - tabiî şeytana falan uymadan. Aman sinirinizi bozmayın.

Bütün kalbimle,
Rosa.

Çocuklara da sevgi.

(*) Elinizdeki güldestenin hapisaneden yazılmayan tek mektubu budur. Rosa Luxembourg 10 temmuz 1916'da tutuklanmıştır.

(**) İngiliz yazarı Galsworthy'nin (1867 - 1933) bir romanı.

Posta kartı **Berlin, 5 ağustos 1916.**
(Barnimstrasse hapisanesi)

Sevgili Sonya'cığım,

Bugün 5 ağustos, az önce 11 temmuz (!) ve 23 temmuzda attığınız iki mektubu birden aldım. Görüyorsunuz ya, mektuplar elime New York'a gidiş süresinden daha uzun bir zamanda geçiyor. Bu arada, gönderdiğiniz kitapları da aldım, ve hepsi için bütün kalbimle teşekkür ederim. Sizleri o durumda bırakmak çok güç oldu benim için. Birlikte kırlara çıkıp gezmeyi, ya da mutfağın penceresinden güneşin batışını seyretmeyi bilseniz nasıl isterdim... Helmi'den bir kart aldım, yolculuğunu bütün ayrıntılarıyla anlatmış. Hölderlin için binlerce teşekkür size. Ama onca parayı benim için harcamayın, üzülüyorum. Öteki güzel şeylerle bezelyelere de çok çok teşekkürler. Hemen yazın bana, ay sonundan önce alırım belki. Dostça sıkarım ellerinizi. Sakın kendinizi kapıp koyvermeyin; cesaretinizi yitirmeyin. Ben zihnen sizin yanınızdayım. Karl'a ve çocuklara kucak dolusu sevgi.

Rosa'nız.

Pierre Loti nefis. Öbürlerini okuyamadım.

Posta kartı (*) **Wrancke, 24 ağustos 1916.**

Sevgili Soniçka, şu anda yanınızda olamamak ne üzücü. Ama yalvarırım, başınızı dik tutun. Zamanla pek çok şey değişecek. **Şimdi hemen yola çıkmalısınız,** gideceğiniz yerin önemi yok, şöyle kırlık bir yere, doğanın, güzelliğin kucağına koşup dinlenin azıcık. Olduğunuz yerde kalıp gün günden çökmenin anlamı yok. Son duruşma haftalarca sonra yapılabilir. Rica ederim, en kısa zamanda yola çıkın... Dinlenmeniz, Karl'ı da rahatlatacaktır. Ayın 10'unda yazdığınız mektuba da, bütün öteki şeylere de binlerce teşekkür. Göreceksiniz, bakın, önümüzdeki bahar yine hep birlikte kırlarda, Örnek Bitkiler Parkı'nda dolaşmaya çıkacağız, o günleri düşündükçe, daha şimdiden yerimde duramıyorum. Yalnız, şimdi hemen yola çıkın, Soniçka! Güneyin o sıcak havasından yararlanmak üzere, Constance gölü kıyılarına gidemez misiniz? Bilseniz ne çok isterdim yola çıkmadan sizleri görmeyi! Kommandantur'a bir dilekçe yazın bunun için. Bana da hemen bir iki satırcık. Her şeye rağmen, cesaretiniz kırılmasın. Hepinizi kucaklarım.

Rosa'nız.

Karl'a kucak dolusu sevgi.

Helmi ile Bobbi'den gelen kartlara çok sevindim.

Wroncke, 21 kasım 1916.

(*) Bu kart, Karl Liebknecht'in dört yıl hapis cezası yediği gün yazılmıştır.

Wroncke, 21 kasım 1916

Sevgili Soniçka'cığım, Mathilda'dan, erkek kardeşinin savaşta öldüğünü öğrendim, başınıza gelen bu yeni felâket allak bullak etti beni. Bir süredir dertlerinizin ardı arası kesilmiyor. Üstelik, sizlere destek olabilmek, azıcık cesaret verebilmek için yanınıza bile gelemiyorum!... Ayrıca, anneniz için de kaygılıyım. Nasıl dayanacak bu son darbeye? Çok kötü bir dönemde yaşıyoruz, ölüler listesine her gün yeni adlar eklemek gerekiyor. Doğrusunu isterseniz, tıpkı Sivastopol'daki gibi, aylar yıl gibi geliyor insana. Yakında görüşürüz sanırım, dört gözle sizi bekliyorum. Nerden öğrendiniz kardeşinizin ölümünü, annenizden mi, yoksa doğrudan doğruya mı? Öbür kardeşinizden haber var mı? Mathilda aracılığıyla size birşeyler göndermek istiyordum, ama burda şu kötü bez parçasından başka bir şey yok; güleceksiniz belki, ama sizleri ne kadar sevdiğimi de anlayacaksınız. Ne durumda olduğunuzu bildiren iki satırlık mektubu yazmakta gecikmeyin, olur mu? Karl'a gönülden sevgiler. Öperim.

Rosa'nız.

Çocuklara da sevgi.

Wroncke, 15 ocak 1917.

Ah! Korkunç bir gündü bugün. Saat 3,19'da, lokomotifin düdüğü Mathilda'nın yola çıktığını duyurdu bana, ve ben, kafese tıkılmış yırtıcı bir hayvan gibi, her zamanki «gezintime» çıktım, duvar boyunca yürümeye başladım. Onunla birlikte gidemediğimi düşündükçe yüreğim duracak gibi oluyordu. Of, of! Gitmek! Ama faydasız. Yüreciğim yaman bir sille yedi, sonra sakinleşti; uslu bir köpek gibi söz dinlemeye alıştı artık. Bırakalım artık beni de, başka şeylerden söz edelim.

Soniçka, savaş bitince yapmayı tasarladığımız şeyi hatırlıyor musunuz? Birlikte Güneye gidecektik. Ve gideceğiz de! Benimle İtalya'ya gitmek istediğinizi, en tatlı hayalinizin bu olduğunu biliyorum. Bense sizi Korsika'ya dek götürmek arzusundayım. İtalya'dan daha iyi orası. İnsan orda Avrupa'yı, daha doğrusu çağdaş Avrupa'yı unutuyor. Dağlarla yaylaların keskin çizgilerle belirdiği geniş mi geniş bir görünüm getirin gözünüzün önüne. En tepede, külrenkli, çıplak ve soylu kayalar; eteklerdeyse zeytin ağaçları, gür taflanlar, yüz yıllık kestane ağaçları. Ve dört bir yanda, dünyanın yaratılışından önceki sessizlik, ne bir insan sesi, ne kuş cıvıltısı, yalnızca bir köşede, kayalıklar arasından kayıp giden bir derenin şırıl-

tısı, ya da tepelerde, kayalıklarda esen rüzgârın, Ulysse'in bindiği geminin yelkenlerini şişiren rüzgârın mırıltısı. Rastladığınız insanlar görünüme uygun. Bir dönemeçte, bir kervanla karşılaşıyorsunuz. Korsikalılar, bizim köylüler gibi küme halinde değil, kervan olup yürürler. Genellikle, ilkin hoplayıp sıçrayan bir köpek görürsünüz, onun ardından ağır aksak yürüyen bir keçi ya da sırtına kestane çuvalları vurulmuş bir eşek gelir; en arkadaysa, kocaman bir katır, katırın sırtında yanlamasına oturmuş bir kadın; kadın bacaklarını aşağı sarkıtmıştır, kucağında da bir çocuk vardır. Servi gibi inceciktir, hiç kıpırdamadan, dimdik oturmaktadır katırın sırtında. Hemen yanında, sakallı bir adam sakin ve sağlam adımlarla yürümektedir. İkisi de suskundur. Gören, Kutsal Aile geliyor sanır. İki adımda bir böyle görünümlerle karşılaşırsınız. Her seferinde öylesine heyecanlanıyordum ki, kendimi tutmasam diz çökecektim. Zaten, güzellik karşısında hep bu duyguya kapılırım. Korsika'da Kutsal Kitap'la Eski Yunan hâlâ yaşamaktadır. Mutlaka gitmeliyiz oraya, gidince de benim yaptığımı yaparız: bütün adayı yayan dolaşır, her gece başka bir yerde yatar, sabah gün doğarken yolda olabilmek için erkenden hareket ederiz. Nasıl, hoşunuza gitti mi bu tasarı? kılavuzunuz ben olurum...

Çok çok okuyun. İnsan zihnen de ilerlemeli. Başarabilirsiniz bunu, çok gençsiniz daha, yumuşacıksınız. Burda kesmek zorundayım. Gününüzü sakin geçirin, geleceğe güvenin.

Wroncke, 18 şubat 1917.

Martha, Karl'ı ziyaret edişinizi ve onu parmaklıklar ardında görüşünüzü anlattı bana; nicedir hiç bir şey beni bu kadar üzmemişti. Neden bana bir şey demediniz? Bütün acılarınızı paylaşma hakkına sahibim, ve bu hakkımdan kolay kolay vazgeçmem. Ayrıca, bu bana, on yıl önce, Varşova kalesinde kız ve erkek kardeşlerimi gördüğüm günü hatırlattı. Orda, insanı çift kafese kapatıyorlar, yani tellerden örülmüş küçük bir kafesin dışında büyük bir kafes daha var, bunların ardından konuşuyorsunuz, tabiî teller sarsılıyor. Üstelik, görüşme benim altı günlük açlık grevinden sonraydı, (kale komutanı) yüzbaşı, beni konuşma yerine dek düpedüz taşımak zorunda kalmıştı. İki elimle tel örgülere sarılmıştım, dolayısıyla, tam hayvanat bahçesindeki hayvanlara benziyordum. Kafes, salonun karanlık bir köşesine konmuştu, erkek kardeşim yüzünü kafese dayıyor, hiç durmadan «Nerdesin?» diye soruyor, sapsız gözlüğünün üstünden, beni görmesine engel olan gözyaşlarını siliyordu. Karl'ı bu durumdan kurtarmak için, şu anda Luskau'daki kafeste olmaya bin kere razıyım!

Pfemfert'e, Galsworthy için teşekkürleri-

mi iletin. Kitabı dün bitirdim, okuduğuma seviniyorum. Toplumsal konulara daha çok yer vermesine rağmen — belki de bundan ötürü —, **The Proprietor** kadar hoşlanmadım ondan. Ben bir romanda toplumsal temalardan çok sanat değeri arıyorum. **Fraternity**'de (Kardeşlik'te) en çok canımı sıkan şey, Galsworthy'nin zekâsı. Buna şaşmayacaksınız elbet. Bernard Shaw ya da Oscar Wilde türü bir yazar o da; bu türse, şu sıralar, pek yaygın İngiliz aydınları arasında: çok zekî, çok ince, ama yeryüzündeki her şeye alaycı bir kuşkuculukla bakan, bıkkın adam. Galsworthy'nin, şaşmaz bir kesinlikle, ince bir alayla kişileri hakında söylediği şeylere çoğu kez kahkahayla gülüyorum. Ancak, terbiyeli ve görgülü insanlar nasıl çevreleriyle, en gülünç yanlarını yakaladıkları zaman bile alay etmezler — ya da pek ender ederlerse —, gerçek sanatçı da kendi yarattığı kişileri alaya almaz. Soniçka'cığım, bunu derken usta işi taşlamayı silkip atmıyorum elbet. Örneğin, Gerhard Hauptmann'ın **Emmanuel Quint**'i, çağdaş toplumun üstüne, son yüzyıl içinde yazılmış taşlamaların en sertidir. Ama Hauptmann yazarken sırıtmaz. Taşlamanın sonunda, dudakları titreyerek karşımızdadır, faltaşı gibi açılmış gözlerindeyse yaşlar belirmiştir. Galsworthy'yse, bende, yemek boyunca kulağıma eğilip salona giren yeni konuklar hakkında iğneli lâflar fısıldayan masa komşusu izlenimi uyandırıyor.

Bugün yine pazar, hapistekiler, yalnızlık-

tan dertli insanlar için, haftanın en kötü günü. Kederliyim, ama ne Karl'ın, ne sizlerin böyle bir duyguya kapılmamanızı bütün kalbimle isterim. Ne zaman ve nereye gideceğinizi bildirin bana.

Hepinizi kucaklarım. Çocuklara sevgi.

Rosa'nız.

Pfemfert bana yine böyle güzel bir kitap gönderebilir mi? Örneğin, Thomas Mann'dan. Bugüne dek hiç bir şey okumadım ondan. Bir ricam daha var. Dışarı çıkınca güneş gözümü kamaştırıyor. Postayla bana, şöyle bir metre kadar ince, kara, noktalı bir tül yollayabilir misiniz? Şimdiden binlerce teşekkür.

Wroncke, 19 nisan 1917.

Dün, kendisi kederli de olsa, büyük bir sevinçle aldım kartınızı. Karl'ın tutuklanmasından sonra, sizi eskisi gibi güldürebilmek için yanınızda olmayı bileniz ne çok isterdim. Hatırlar mısınız? Fürstenhof kahvesinde, korkunç kahkahalarımızla herkesin dikkatini çekmiştik. Her şeye rağmen, ne güzel günler geçirdik! Her gün, erkenden Postdamer Platz'a araba bulmaya gider, çiçeğe bezenmiş Tiergarten'den, ulu karaağaçların gölgesinde sessizce uzayıp giden Lehrter sokağından geçer; dönüşte, mutlaka Fürstenhof'a uğrardık; ve siz, mayısın bütün görkemiyle hüküm sürdüğü Südende'deki evime gelirdiniz; mutfakta, tadına doyulmaz saatlar geçirirdik, Mimi'yle ikiniz, beyaz örtülü küçük masanın başında, aşçılık sanatımın sonuçlarını beklerdiniz (pişirdiğim o Paris usûlü taze fasulyeleri hatırlar mısınız?) Alabildiğine güzel, güneşli ve sıcak günlerin izi kalmış belleğimde: insan baharın sevincini ancak öyle günlerde duyabiliyor. Sonra, akşam oldu mu, bu sefer de ben o küçük odanızda sizi görmeye gelirdim. Size pek yaraşan o evkadını rolünde, incecik bir genç kız gibi masanın ba-

şında durup da çay koyuşunuzu seyre doyamazdım. Ve gece yarısı, misk kokulu, karanlık sokaklardan geçerek, sırayla birbirimizi evlerimize götürürdük. Südende'deki, sizi evinize götürdüğüm o eşsiz geceyi hatırlar mısınız? kesin çizgili kara gölgeleri masmavi, incecik göğe vuran piramit şeklindeki çıkıntılar evleri şatolara benzetmişti.

Sonyuşa, sizi eğlendirmek, sizinle birlikte susmak ya da gevezelik etmek, o karamsar düşüncelere ve umutsuzluğa kapılmanızı önlemek üzere her dakika yanınızda bulunmak isterdim. Gönderdiğiniz kartta: «İyi ama neden böyle olsun?» diye soruyorsunuz. Küçük bir çocuksunuz siz, yaşam öteden beri «böyle», yani bir acı, ayrılık ve özlem karışımı değil midir? Onu olduğu gibi kabul etmek, **her şeyin** böyle de iyi olduğuna inanmak gerekir. Ben de zaten, uzun uzun düşündükten sonra değil, yaradılışım gereği öyle yapıyorum. Yaşamı ancak bu açıdan ele alabileceğimi, bir bakıma içgüdüyle, seziyorum, ve koşullar ne olursa olsun, gerçekten mutluyum. Şu anki ve geçmişteki yaşamının bir tek anını çıkarıp atmaz, tek bir noktasını değiştirmezdim. Biricik arzum, yaşamı size de böyle gösterebilmektir.

Karl'ın resmi için teşekkür etmedim daha size. Büyük bir sevinç verdiniz bana. Bundan daha güzel bir doğum günü armağanı olamazdı. Çerçeveleyip masama yerleştirdim onu, her an gözü bende. (Farketmişsinizdir herhalde, bazı resimler nerde olursanız olun size bakar-

lar.) Nasıl da benziyor. Karl, Rusya'dan gelen haberlere kimbilir ne çok seviniyordur! Siz de mutlu olmakta haklısınız. Şimdi artık hiç bir engel kalmadı annenizin gelip sizi görmesine. Düşündünüz mü bunu? Bol bol güneş ve sıcak hava dilerim size. Burda tomurcuklar yeni yeni boy göstermeye başladı, dün de dolu yağdı. Benim o «Sıcak» Südende'min ne halde olduğunu merak ediyorum. Geçen yıl, bir ara parmaklığın önünde durmuştuk da, bitkilerin gürlüğüne hayran olmuştunuz.

Mektup yazma zahmetine girmeyin. Ben uzun uzun yazarım, sizse bir kart atın yeter. Elinizden geldiğince sık gezmeye çıkın, doğayla haşır neşir olun. Benim çiçekleri alıp götürdünüz mü? umudunuzu kırmayın, sevgili dostum, göreceksiniz, her şey düzelecek.

Sevgiyle kucaklarım sizi.

Sadık dostunuz,

Rosa.

Wroncke, 2 mayıs 1917.

Geçen, nisanda, hatırlarsanız, ikinizi de telefona çağırmış ve saat onda, benimle birlikte Bitkiler Bahçesi'ne, sözün en gerçek anlamıyla konser veren bülbülü dinlemeye gelmenizi istemiştim. İncecik bir akarsuyun yakınında, gür fundalıkların ardındaki kayalara oturmuştuk. Bülbülün şarkısından sonra, birden, tek notalı, acıklı, «gli gligliglic» gibi bir ses işitmiştik. Ben bunu bataklıkta yaşayan su kuşlarından biri sanmıştım, Karl da aynı fikirdeydi, ama kesinlikle bulamamıştık ne olduğunu. Ve n'oldu bilir misiniz! —bundan birkaç gün önce— hemen yakınlarda aynı kederli sesi duymaz mıyım? Müthiş bir telâşa kapıldım, hemen bu kuşun adını öğrenmek istedim. Bulana dek araştırdım, ve bugün, onun bir bataklık kuşu değil, **torkol** denen bir ağaçkakan türü olduğunu öğrendim. Serçe büyüklüğündeki bu hayvancık, adını, tehlike anında gülünç tavırlar takınıp başını sağa sola kırarak düşmanlarından kurtulmaya çalışmasından almışmış. Karınca yiyenler gibi uzun ve yapışkan dilin topladığı karıncalarla besleniyor. Bunun için de, İspanyol'lar ona «hormiguero» (Karınca yiyen kuş) diyorlar. Möricke bu sevimli kuş üstüne bir şiir yazmış, Hugo Wolf da müziklendirmiş. Kederli sesli

kuşun adını öğreneli beri, sevdiklerimden armağan almışcasına seviniyorum. Karl'a yazın bunu, sevinir.

Neler mi okuyorum? Özelikle doğal bilimlerle ilgili kitaplar: bitkiler ya da hayvanlar üstüne yazılmış kitaplar. Örneğin, dün, Almanya'daki şarkıcı kuşların yavaş yavaş tükendiğini öğrendim. Bunun nedeni, akılsal ekim - dikimmiş — ormancılık, çiçekcilik, tarım —, kuşların yuva yapıp beslendikleri yerler yok oluyormuş böylece: yani içi oyuk ağaçlar, sürülmemiş topraklar, çalılıklar, yere düşmüş yapraklar. Büyük bir üzüntüyle okudum bunu. Kuşların şarkısını, bunun insanoğlu için taşıdığı anlamı değil de, bu zararsız hayvancıkların bir daha geri gelmemecesine, sessizce yok oluşunu düşündüm, ve gözyaşlarımı tutamadım. Zürih'teyken okuduğum, Amerika'daki Kızıl Derililerin ortadan kalkışını anlatan Profesör Sieber'in kitabı geldi aklıma: onlar da, uygar insan tarafından yerlerinden yurtlarından kovulmuş, sessiz ve acımasız bir ölüme terkedilmişler.

En küçük şeyler beni böylesine allak bulak ettiğine göre, hastayım herhalde. Bilir misiniz, çoğunlukla kendimi bir insan gibi değil de, insan biçimine girmiş bir kuş ya da hayvan gibi hissederim. Aslında, burdaki gibi, bir bahçedeyken, ya da kırlara çıkıp böcek sesleri arasında çimenlere uzandığım zaman kendimi bir parti kurultayındakinden çok daha rahat hissediyorum: Bunu çekinmeden söyleyebilirim size:

toplumculuğa ihanet ettiğimi sanmazsınız nasıl olsa. Bilirsiniz, her şeye rağmen görev başında, bir sokak çatışmasında ya da darağacında can vermek isterim. Ama benliğimin derinliklerinde, «partili arkadaşlarım» dan çok, baştankara iskete kuşlarıma yakınım. İç dünyalarında çöküntüye uğramış bir sürü siyaset adamı gibi doğada dinlenecek, sığınacak bir kucak bulduğumdan değil. Tam tersine, doğa da zaman zaman karşıma beni kıyasıya üzen görünümler çıkarmakta. Şimdi size, bir türlü unutamadığım küçük bir serüveni anlatacağım. Geçen baharda, bir kır gezintisinden dönerken, ıssız ve sakin bir sokakta yürüyordum, birden gözüm yerdeki koyu bir lekeye takıldı. Eğilip baktım ve sessiz bir dramla karşılaştım. İri bir domuzlan böceği sırtüstü yatmış, çevresine üşüşüp kendisini diri diri yutmaya çalışan karınca ordusuna karşı koymaya uğraşıyordu! Duyduğum tiksintiyle ürpererek mendilimi çıkardım ve o minik canavarları kovmaya başladım. Ama karıncalar öylesine direngen ve yapışkandılar ki, yaman bir savaş vermek zorunda kaldım. Zavallı kurbanı kurtarıp çimenler üstüne koyduğumda, iki bacağının çoktan yenmiş olduğunu gördüm. İçimde, kendisine epey su götüren bir hizmette bulunmuş olmanın verdiği eziklik, koşarak ordan uzaklaştım.

Gün batımları daha şimdiden uzamaya başladı. Bayılıyorum günün bu saatlarına. Süden-de'de bir sürü karatavuğum vardı; burdaysa hiç gözükmüyor ve şimdilik susuyorlar. Bütün

kış bir çift karatavuk besledim, ama onlar da çekip gitti. Südende'de, geceleri, genelikle sokaklarda dolaşırdım. Günün son menekşe renkli ışınlarından korkup büzüşüyormuş gibi duran gaz lâmbalarının alevleri ansızın sokak fenerlerinin camları ardında belirdiği an, tadına doyulmaz bir görünüm çıkardı ortaya. Sokaktan, koşa koşa evine dönen kapıcı kadının, ya da fırından, bakkaldan bir şey almaya giden hizmetçi kızın karaltısı kayıp geçerdi. Yakın dostlarım, kunduracının çocukları, köşe başında gürleyen bir ses kendilerini içeri çağırana dek, karanlığın basmasına aldırmadan oynarlardı. O saatte, hemen her zaman, bir türlü rahata eremeyen, ansızın keskin çığlıklar atan ya da yaramaz çocuklar gibi gevezelik ederek daldan dala uçan bir karatavuk bulunurdu çevremde. Ve ben, sokağın ortalık yerinde durur, gökte beliren ilk yıldızları sayardım. Eve dönmek, gündüzle gecenin yavaş yavaş kaynaşıp eridiği o alacakaranlık ortamdan ayrılmak istemezdim. Sonyuşa, yakında yine yazacağım size. Umudunuzu kırmayın, her şey süzelecek — Karl için de öyle. Bir dahaki mektuba kadar hoşça kalın.

Öperim sizi.

Rosa'nız.

Wroncke, 19 mayıs 1917.

Ah ne güzel görünüm! Burda her yan yeşillik ve çiçek içinde. İri kestane ağaçları taze ve zengin giysilerine büründü, Frenk üzümü fidanları küçük sarı yıldızlar saldı, kızıl yapraklı kiraz ağacı çoktan çiçeğe durdu, akçaağaç da pek yakında onu izler herhalde. Bugün Luise Kautsky geldi beni görmeye ve giderken bir yığın unutmabeni ile hercai menekşe bıraktı, ben de kendi elceğizimle diktim onları. Hepsi öyle bir tuttu ki, gözlerime inanamıyorum! İlk kez bir şey dikiyorum, ve başarıya ulaştım. Pentecote yortusunda, penceremin önü çiçek dolacak.

Burda bir sürü yeni kuş var. Her gün, bilmediğim yeni bir türle tanışıyorum. Ah! Karl'la birlikte Örnek Bitkiler Bahçesi'ne blübül dinlemeye gittiğimiz sabahı hatırlıyor musunuz? henüz bir tek yaprağı bulunmayan, ama tepeden tırnağa bembeyaz, parlak çiçeklerle donanmış dev gibi bir ağaç görmüştük. O ağacın adını bulmak için ne kadar kafa patlatmıştık, çünkü, meyve ağacı olmadığı besbelliydi, çiçekleri de epey garipti. Şimdi artık öğrendim adını! Beyaz kavakmış, ve «çiçekler», gerçekte, yeni yapraklarmış. Kavağın eski yapraklarının altı beyaz, üstü koyu yeşil, yeni yapraklarınınsa

üstü beyaz tüylerle kaplı oluyor ve güneşte beyaz çiçek gibi parlıyorlar. Küçücük bahçemde bu tür bir kavak var, bütün şarkıcı kuşlar özellikle gelip ona konuyorlar. O günün akşamı gelmiştiniz, hatırlıyor musunuz? Hava öyle güzeldi ki. Yüksek sesle birşeyler okumuştuk, ve gece yarısı, tam ayrılırken — açık balkon penceresinden nefis bir yasemin kokusu geliyordu —, size çok sevdiğim şu İspanyol şiirini okumuştum:

«Şükürler olsun dünyayı yaratana
«Dört bir yana aydınlık saçana
«O yarattı denizleri ve onların
uçsuz bucaksız derinliklerini
«Üstlerinde gezen gemileri,
«Cenneti ve ölümsüz ışığı,
«Dünyayı - ve senin yüzünü! »

Ah! Soniçka, Wolf'un müziklendirdiği bu şiiri dinlemediyseniz, «ve senin yüzünü» sözlerindeki yakıcı tutkuyu tasavvur bile edemezsiniz.

Ben bu satırları yazarken, pencereden içeri kocaman bir yaban arısı girdi, kocaman sesiyle odayı doldurdu. Bilsen ne güzel şey! Ateşliliğin, yaz sıcağının ve çiçek kokularının titreştiği bu ezgide ne köklü bir yaşama sevinci var.

Soniçka, geleceğe güvenin ve hemen, hemen mektup yazın bana. Merakla sizden haber bekliyorum.

Rosa'nız.

Wroncke, 23 mayıs 1917.

14 mayısta yazdığınız en son mektup elime geçtiğinde, benimki yola çıkmıştı. Yeniden yazışmaya başladığımız için çok mutluyum, Pentecote yortusu dolayısıyla en içten sevgilerimi belirtmek isterim. «İşte o sevimli Pentecote günleri geldi yine» diye başlar Geothe'nin **Tilki Usta**'sı (*). Bu yortuda biraz kendinize geleceğinizi umarım. Geçen yıl, işte bu yortuda Mathilda'yla birlikte Lichtenrade'ye güzel bir gezi yapmış, ben yolda Karl'a başak çiçekleriyle o eşsiz kayın dalını koparmıştım. Akşamüstü, «Ravenalı Üç Soylu Hanım» gibi, elimizde güller, Südende kırlarında dolaşmaya çıkmıştık... Burda leylâklar çiçek açtı bile, hem de bugün! Hava o kadar sıcak ki, en ince muslin entarimi giymek zorunda kaldım. Minik kuşlarım, güneşe ve sıcağa rağmen, birbiri ardından suskunluğa gömülmekte. Kuluçkaya yattılar besbelli; dişiler yuvada kalıyor, erkekler de hem kendilerini, hem eşlerini beslemek üzere yiyecek bulmaya gidiyor. Daha çok kırlarda ya da büyük ağaçlarda yuva yapıyorlar, benim küçük bahçe sessiz kalıyor. Arasıra bülbül bir iki notacık söylüyor, ispinozun ayak sesleri duyuluyor, ya da, akşama doğru, son bir gövde gösterisi ya-

(1) **Reineke Fuchs.**

pıyor: ama isketelerimden eser yok. Dün, o da derinlerden olmak üzere, mavi bir iskete seslendi bana, allak bullak oldum. Mavi isketelerin kışı bizim ülkede geçirmediğini, ancak mart sonunda geri geldiklerini bilir miydiniz? İlk zamanlar, bir tanesi hep penceremin dibindeydi. Eşlerinden biriyle gelip penceremin kenarına konuyor, müthiş bir sesle türküsüne başlıyor, ama öyle yayıp uzatıyordu ki, şarkıdan çok kötü yetiştirilmiş bir çocuğun maskaralıklarına benziyordu. Her seferinde kendimi tutamayıp gülüyor ve aynı tonda cevap veriyordum ona. Sonra, mayıs başında, öbür kuşlarla birlikte, doğanın bir köşesinde kuluçkaya yatmaya gitti. Haftalarca gözükmedi. Dün, hapisane içinde bizim avluyu başka bir bölümden ayıran duvarın öte yakasından gelen tanıdık bir ses duydum, ama bu seferki tümden değişikti, eskisi gibi uzun bir ezgi değil, kısacık üç nokta: «tsitsi be — tsitsi be — tsitsi be». O kadar. Küçük bir kuşun öyküsünü dile getiren bu kısa ve ırak çağrıyı duyunca içim ezildi. Bütün gün türküler çağrılıp eşlerin birbirlerine seslendiği ilkbahar öncesi aşkların tatlı anısıydı bu. Şimdiyse gün boyu sağa sola koşmak, hem kendine, hem ailesine sinek falan avlamak gerekiyordu. O güzelim günlerden geriye yalnızca tatlı bir anı kalmıştı: «Vaktim yok artık — ah! — ne güzel günlerdi onlar — bitiyor işte bahar — tsitsi be — tsitsi be — tsitsi be!...» İnanın, Sonyuşa, küçük bir kuşun ötüşü alabildiğine heyecanlandırır beni, müthiş anlamlıdır

çünkü. Schiller gibi Tevrat'ı bilgeliğin kaynağı sayan annemin inancına göre, Hazreti Süleyman kuş dilinden anlarmış. On dört yaşımın kendini beğenmişliği, çağdaş bilime göre yetişmemin etkisiyle annemin bu saflığına gülerdim. Oysa şimdi ben de Hazreti Süleyman gibiyim, kuşların ve hayvanların dilinden anlıyorum. Kuşlarım insanlar gibi konuşmuyor elbet, ama kendilerine özgü bir biçimde dile getirdikleri duygulanımları bütün ayrıntılarıyla yakalıyorum. Kuşların şarkıları ancak onları dinlemesini bilmeyen kişiler için anlamsızdır. Hayvanları sevip anladınız mı, onların da çok değişik anlatım yolları, yani sözün en gerçek anlamıyla bir dilleri bulunduğunu farkediyorsunuz. O zaman da, ilkbahardan sonraki sessiz haftalara şaşmıyorsunuz. Sonbahar da burda geçirirsem — ki öyle gözüküyor — bütün dostlarımın pencereme yiyecek aramaya geleceklerini biliyorum; özel bir bağla bağlandığım isketeyi yeniden göreceğimi düşündükçe uçuyorum.

Sonyuşa, tutukluluğumun uzayışına sinirleniyor: «Neden insanlar başkalarının yazgısını saptama gücüne sahip olsunlar?» diye soruyorsunuz. Bağışlayın ama, kahkahalarla güldüm mektubunuzu okurken. Dostoyevski'nin **Karamazof Kardeşler**'inde de tıpkı böyle sorular soran, sonra dönüp yanındaki insanların suratına alık alık bakan, ama sorusuna karşılık verilmesini beklemeden başka bir konuya geçen bir Bayan Şoşlakova var. İyi ama yavrucuğum, en alçakgönüllü tahminlere göre yirmi

bin yıl öncesine uzanan uygarlık tarihi hep bu güce, yani «bazı insanların kendi benzerlerinin yazgısına egemen olmasına», buysa maddî koşullara bağlı kalmıştır. Ancak ağrılı sancılı bir evrim değiştirebilir kurulu düzeni, şu andaysa işte böyle sancılı dönemlerden birini yaşamaktayız. Siz de kalkmış: «Neden ama bütün bunlar?» diye soruyorsunuz. Bu «neden?» lâfı yaşamı ve onun aldığı türlü biçimleri kapsayamaz. Yeryüzünde neden mavi isketeler var? Bilemem bunu, ama onların varlığına sevinir, ve duvarın öte yakasından gelen o kısacık «tsitsi be»yi duydum mu, içimi kaplayan bir yumuşaklık bütün acılarımı unutturur bana.

Ayrıca, «bilgeliğimi» gereğinden fazla büyütüyorsunuz. İç dengemle yaşama sevincim sandığınızdan daha kırılgandır, üzerlerine düşen küçücük bir gölge anlatılmaz acılar çektirir bana. Bu gibi durumlarda, biricik tepkim, susmaktır. İnanın, Soniçka, tek bir söz edemem o zaman. Örneğin, şu son günlerde alabildiğine sakin ve mutluydum, güneşin verdiği sevinç içersinde yüzüyordum; derken, geçen pazartesi buz gibi bir acı kapladı her yanımı, ışıklı mutluluğum derin bir düzensizliğe dönüşüverdi. O anda, sevincim insan kılığına girip karşıma gelseydi, ancak sessiz bir bakışla dile getirebilirdim umutsuzluğumu. Doğrusunu isterseniz, pek ender duyuyorum konuşma arzusunu, haftalarca kendi sesimi duymadan yaşıyorum. Mimi'yi getirtmeme konusundaki yiğitçe kararı da işte bu yüzden verdim. Hayvancağız ne-

şeye, canlılığa alışık, ben şarkı söylerken, güler oynarken son derece mutludur; burda sinir hastası olurdu. Bunun için, Mathilda'ya bıraktım onu. Mathilda birkaç gün sonra beni görmeye gelecek, ziyaretinin bana güç katacağını umuyorum. Yortu benim için de «tatlı bir bayram» olur belki. Soniçka, sakın güveninizi yitirmeyin, inanın bana, her şey yoluna girecek. Karl'a kucak kucak sevgi. Öperim.

Rosa'nız.

Küçük gravüre binlerce teşekkür. Ne de güzel!

Wroncke, 1917 mayısının sonu.

Sonyuşa, nerdeyim, bu mektubu size nerden yazıyorum biliyor musunuz? Bahçeden! Küçük bir masa taşıdım bahçeye, iki yeşil çalılığın gölgesine oturdum. Sağımdaki Frenk üzümü fidanı keskin karanfiller gibi kokuyor; solumda bir öbek kurtbağrı; tepemdeyse, körpe bir kestane ağacıyla bir akçaağacın kocaman, yeşil elleri; önümde de, upuzun akkavak, ciddî ve dost bir yüzle, ağır ağır yapraklarını hışırdatmakta. Yaprakların gölgesi, küçük güneş parıltılarıyla birlikte kâğıdımın üstünde oynaşmakta, ve yağmurdan hâlâ sırılsıklam olan yapraklardan arasıra ellerime ya da yüzüme damlacıklar düşmekte. Hapisane kilisesinde âyin var. Orgun boğuk sesini duyuyorum derinden derine; yaprakların hışırtısı ile keyiflerinden yanlarına varılmayan kuşların cıvıltısı orgun sesini bastırıyor. Ta ötelerden guguklu saatın sesi geliyor. Oh, ne güzel! Nasıl da mutluyum! Daha şimdiden Saint-Jean bayramındayız sanki; yaz, bütün aydınlığı ve yaşama sarhoşluğuyla geldi. Wagner'in **Usta Şarkıcılar'ında** şöyle bir sahne vardır: kadınlı erkekli bir kalabalık, ansızın elerini çırpıp «Saint-Jean! Saint-Jean!» çığlıklar atarak bir eski zaman valsi yapmaya başlar; bilir misiniz bu

sahneyi? İnsan ancak böyle günlerde anlıyor o sahneyi. Dün öyle çok şey geldi ki başıma. Bir bir anlatayım size. Sabahleyin, banyo penceresinde kocaman bir gece kelebeği buldum. Birkaç gündür ordaydı herhalde, kendini cama vura vura bitkin düşmüştü. Yaşadığı arasıra hafif hafif kanat çırpışından anlaşılıyordu. Görür görmez giyindim, pencereye tırmandım, sabırsızlıktan tir tir titriyordum, büyük bir dikkatle avucuma aldım onu. Kendini korumaya kalkışmıyordu, ölmüş sandım. Penceremin kenarına koydum onu, toparlanır umuduyla; bir ara yaşam meşalesi canlanır gibi olduysa da, kelebek az sonra hareketsizleşti. Bunun üzerine, yiyecek vermek istedim ona ve duyargalarının önüne bir iki açılmış çiçek koydum. Tam o sırada, çalı bülbülü pencerenin önünde sevinçli bir türkü tutturdu. Yüksek sesle: «Sevincin türküsünü çağıran şu küçük kuşu dinlesene. Canlanırsın belki!» demekten kendimi alamadım. Yarı ölü bir kelebekle konuştuğumu farkedince kendi kendime güldüm ve: «Hay Allah, ne yararı var bu lâfların!» diye düşündüm. Ama hiç de öyle değildi! Minik hayvan, yarım saat sonra toparlandı, canlandı ve ağır ağır uçup gitti. Canını kurtardığım için öylesine mutluydum ki! Ne bulunmaz bir serüvendi bu!

Öğleden sonra, her zamanki gibi bahçeye çıktım, sabah sekizden öğleye (öğlen olunca yemeğe çağırıyorlar beni), ve saat üçten altıya dek orda yaşıyorum. Güneşi bekliyordum;

içimde, az sonra ortaya çıkacağı duygusu vardı. Ama güneş çıkmadı, hüzün kapladı içimi. Dolaşmaya başladım. Hafif bir rüzgâr esiyordu, çok garip bir şeyle karşılaştım. Akkavağın tırtılsı başakları olgunlaşmış, tüylü tohumlarını dört bir yana saçmaktaydı; iri kar taneleri havaya yayılmış, yere düşüp avluyu örtüyordu sanki. Havada uçuşan bu tüylü tohumda garip bir şey vardı. Akkavak öbür tırtıl başaklı ağaçlardan sonra çiçek açıyor ve tohumlarını ta uzaklara dek saçıyor, tohumlar, zararlı otlar gibi, duvar çatlaklarında, kaya yarıklarında bile yeşeriyor.

Her zamanki gibi, saat altıda yine hücreme kapattılar beni. Pencere kenarına oturdum, başım kazan gibiydi, bakışlarımı solgun mavi göğe çevirdim, başdöndürücü yükseklikte, yumak halindeki bulut kümelerinin altında uçan kırlangıçlar o sivri kanatlarıyla göğü makaslıyordu sanki. Derken gökyüzü kararıdı, gürültüler dindi, ve yeri göğü inleten iki korkunç gökgürültüsünün ardından başlayan sağnakla fırtına koptu. O zaman, unutulmaz bir gösteriye tanık oldum. Fırtına uzaklaştığında, gökyüzü tekdüze ve koyu bir külrengine boyandı; yeryüzüne kara peçeler çekercesine, zayıf ve solgun renkli, hayaller evrenine yaraşır bir alacakaranlık çöktü. Yağmur, düzenli bir tempoyla, usul usul yapraklardan süzülüyordu; zaman zaman kızıla boyanıyordu kurşunî gökyüzü, ve gökgürültüleri, kumsalda eriyen dalgalar gibi, ta uzaklarda yitip gidiyordu. Birden, pencere-

min önündeki akçaağaçtan, bu hayalî görünüm içersinde, bülbülün şarkısı yükseldi! Yağmurun, şimşek parıltılarının, gökgürültülerinin ortasında, ince bir çan sesi gibiydi. Kuş, sesiyle gökgürültüsünü bastırmak, alacakaranlığı aydınlatmak istercesine, çılgınlar gibi, kendinden geçerek ötüyordu. Böylesini işitmedim şimdiye dek. Sırayla bir kurşunî, bir kızıl renge boyanan gökyüzünün önünde, gümüş gibi parlıyordu şarkısı. Bütün bunlar akıl almaz derecede giz dolu, inanılmaz güzellikteydi, bir de baktım Geothe'nin bir şiirinin şu son dizesini söylüyorum: «Ah! keşke sen de burda olsaydın...»

Sadık dostunuz,

Rosa.

Wroncke, 1 haziran 1917.

... Çok iyi tanırım orkideleri. Büyükçe bir yer kapladıkları şu harika çiçek bahçesi Frankfurt'ta, bana bir yıl hapis cezasına patlayan dâvadan sonra, birkaç gün, uzun uzun incelemiştim onları. O ince güzelliklerinde, garip, gerçek dışı biçimlerinde bozulmaya yüz tutmuş, narin mi narin bir yan buluyorum. Rokoko çağının allı pullu ve pudralı markizlerini hatırlatıyorlar bana. Bir çeşit itki ve tedirginlikle beğeniyorum bu çiçekleri, çünkü, içgüdüyle, yozlaşmaya yüz tutmuş, sapık şeylerden kaçarım. Tıpkı benim gibi güneşi görünce açılan, ama üstüne ufacık bir gölge düştü mü büzülüp kapanan, al renkli aslanağızlarını yeğlerim.

Akşamüstleri ve geceler ne güzel şu sırada! Dün, anlatılmaz bir büyü vardı doğanın görünüşünde. Güneş çoktan batmıştı, ama gökyüzü, yorucu bir günden sonra, ressamın, dinlenmeye çekilmezden önce kocaman bir palete fırçalarını silmesiyle meydana gelmiş opal rengi çiziklerle dolmuştu. Havada fırtına kokusu, insanın yüreğini daraltan hafif bir gerilim vardı. Çalılıklar hemen hiç kıpırdamıyor, bülbül susuyor, ama yorulmak nedir bilmeyen çalıkuşu hâlâ daldan dala sıçrıyor, o tiz sesiyle türküler çağırıyordu. Her şey bekleyiş kesilmişti sanki. Ben de pencere önünde, ayakta durmuş, bekliyordum — beklediğim neydi bilemem! Saat altıda «kilit altına» koyuyorlar bizi, ondan sonra yerle gök arasında, bekleyebileceğim hiç bir şey kalmıyor...

Wroncke, 20 temmuz 1917.

Soniçka, sevgili dostum, şu delikte beni umduğumdan çok tutuklarına göre, Wroncke'den bir mektup daha alacaksınız demektir. Nasıl düşünebildiniz size mektup yazmayacağımı! Size beslediğim duygular değişmedi, değişmeyecek de. Yazmadım, çünkü Ebenhausen'den ayrılalı beri başınıza çöken sıkıntıları biliyordum, ayrıca, mektup yazacak durumda değildim.

Biliyorsunuz belki, Breslau'ya aktarıyorlar beni. Bu sabah küçük bahçemle vedalaştım. Hava kapalı ve nemli, fırtına tehlikesi var, gökyüzünde kapkara bulut kümeleri dolaşıyor, ama ben her zamanki gezintimi yaptım. Duvar boyunca uzanan daracık çakıllı yola veda ettim. Dokuz aydır öyle çok geçtim ki oradan, hemen her taşını, aradan fışkıran her otunu ezbere biliyorum. Taşların en çok renklerine bayılıyorum: kimisi kırmızı, kimisi mavi, kimisi yeşil, kimisi de külrenkli. Kış boyunca, seyredecek bir avuç yeşillik bile bulamayan gözlerim işte bu taşların değişik renklerinde azıcık çeşitlilik ve dinlendiricilik aradı. Şimdi artık yaz, taşlar arasında görülecek öyle garip ve ilginç şeyler var ki! Bir yığın yaban arısıyla eşekarısı yuva yaptı aralarında. Kayaları şöyle fındık büyük-

lüğünde oyuyorlar, bu deliklerden derin kovuklara giriliyor. Dışarı attıkları topraklarla güzel mi güzel, minicik yığınlar yapıyor, bunların üstüne yumurtalarını bırakıyor, sonra balmumu ve bal üretiyorlar. Durmadan girip çıkıyorlar. Gezintilerim sırasında, bu yeraltı yuvalarını bozmamaya çalışıyorum. Bir de karıncalar var tabiî, benim dar yolu birkaç yerinden geçmekteler, üstelik, iki noktayı birleştiren en kestirme yolun doğru çizgi olduğunu içgüdüyle bilirmişcesine (oysa ilkel kavimlerin bundan haberi bile yoktur), ip gibi düz gidip geliyorlar. Duvar boyunca, karman çorman bir yığın ot bitmiş; bir kısmı çoktan solmuş, tohum saçmakta, öbürleriyse bıkıp usanmadan tomurcuk vermekte. Ayrıca, ilkbahar boyunca, patikada ya da duvar boyunda bir sürü minik ağaç bitti: yaşlı ağaçtan düşmüş bir tohumdan filizlendiğine kuşku bulunmayan küçük bir akasya, ve mayıs başında boy gösteren birkaç akkavak. Kavaklar, daha şimdiden zengin bir yeşilli beyazlı giysiye büründüler ve tıpkı ataları gibi, burada, anlatılmaz bir çalımla bu minik yaprakları sallamaktalar O fidanlar arasında kimbilir kaç kez yürüdüm, kimbilir kaç kez geçtim o dar yoldan, neler duydum, neler düşündüm orda! Kışın en - kötü günlerinde, her kar yağışından sonra, daracık bir geçit açtım orda kendime. Her gezintimde, sevgili isketem yanımdaydı, sonbaharda onu yeniden göreceğimi umuyordum, ama geri geldiğinde, penceremin kenarına konup yiyecek aradığı zaman be-

ni bulamıyacak. Martta, buz gibi soğuk günlerden sonra karlar erimeye başlayınca, patikam dereciğe dönüştü. Ilık rüzgârın suyu kırıştırışı, avlu duvarındaki taşların parlak yansısının minik dalgalar üstünde oynaşması hâlâ belleğimdedir. Sonra mayıs geldi, ve duvar dibinde biten ilk menekşeyi gönderdim size.

Bugün bahçede dolaşırken, gözlem ve düşüncelerim arasında, Geothe'nin şu dizeleri geçiyordu aklımdan:

«Ak sakallı Merlin aydınlığında gömütünün
Geçliğimde kendisiyle konuştuğum ... »

Şiirin gerisini bilirsiniz. Bu dizelerin o anki ruh halimle ve düşüncelerimle hiç ilgisi yoktu elbet, ama kendimi sözcüklerin ezgisine kaptırmış, şiirin o anlatılmaz büyüsüne girmiştim. Nedendir bilmem, güzel şiirler, hele Geothe'ninkiler, heyecanlandığım zaman derinliğine etkiliyor beni. Adeta bedensel bir tepki bu; böyle anlarda, tadına doyulmaz bir içki susuzluğumu gidermiş, beni serinletmiş, vücuduma ve ruhuma sağlık kazandırmış gibi oluyorum. Son mektubunuzda sözünü ettiğiniz **Doğu ve Batı Şiirleri Divanı**'nından (*) alınma şiiri bilmiyorum. Bana da bir kopyasını çıkarmanızı isteyeceğim. Bir de, nicedir edinmek istediğim bir şiiri var, elimdeki küçük güldestede yok bu. Adı

(*) Goethe'nin şiirlerinden seçmeler.

Bir Demek Çiçeğin Sungusu (*). Dört beş dizelik, küçük bir şiir; Hugo Wolf'un ezgisiyle tanıyorum onu, korkunç güzel, hele aşağı yukarı şöyle biten sonu:

«Gönlümde sonsuz bir karabasanla
Topladım bu çiçek demetini
Kalbime bastırdım sonra
Belki binlerce kere.»

Sessiz bir dua için diz çökmek gibi, dinsel bir duyguyu, inceliği, utancı dile getiriyor bu ezgi. Ama metni bütünüyle hatırlayamıyorum, onun için de aslını öğrenmek istiyorum.

Dün akşam, saat dokuza doğru, yine harika bir gösteriye tanık oldum. Oturduğum yerden, camı aydınlatan pembe bir ışık yansısı yakaladım. Şaşıp kaldım, çünkü gök tümden külrengiydi. Pencereye koştum ve büyülendim. Doğuda, göğün o tekdüze kurşunîsinde akıllara durgunluk verecek kadar güzel, pembe bir bulut vardı, öylesine gerçekdışıydı ki, bilinmeyen diyarlardan gönderilmiş bir selâm, bir gülümseyiş sanırdınız. Bir anda bütün bağlardan kurtulmuş hissettim kendimi, ve elimde olmaksızın, kollarımı uzattım o sihirli buluta doğru. Yaşam, bize işte böyle umulmadık biçimlerde umulmadık renkler sunduğu zaman yaşanmaya değer ve güzel olmuyor mu? gözümü alamıyor dum bu ışıklı görüntüden, her yanım onunla

(*) **Blumengruss.**

dolmuştu, ve arsızın, duruşumu farkedip güldüm. Hey ulu Tanrım! Gökyüzü, bulutlar ve dünyanın güzelliği Wroncke'de kalmayacaktı ki, onlarla bir daha görüşmemek üzere vedalaşmıyordum ki! Hayır, yaşadığım sürece, nereye gidersem gideyim, benimle geleceklerdi.

Yakında, Breslau'dan yazarım size. Mümkün olur olmaz beni görmeye gelin oraya. Karl'a gönülden dostluk.

Kucaklarım sizi. Dokuzuncu hapisanemde görüşmek üzere.

Sadık dostunuz,

Rosa.

Breslau, 2 ağustos 1917.

Sevgili Soniçka, mektubunuz 28'inde elime geçti. Buraya geldikten sonra, ilk sizden haber alıyordum, sevincimi tahmin edersiniz. Benim için öyle iyi şeyler düşünüyorsunuz ki, buraya aktarılışımı gereğinden fazla karanlık görüyorsunuz... Bilirsiniz, yaşamın getirdiği yön değişikliklerini son derece sakin karşılarım. Buraya da alıştım bile; kitap sandıklarım dün Wroncke'den geldi. Yakında, yerleştiğim iki hücre, yanımdan ayırmadığım birkaç basit süs eşyası, kitaplar ve çoğaltma resimler sayesinde en az Wroncke'deki barınağım kadar sıcak ve rahat bir havaya bürünecek, ve ben dört elle çalışmaya koyulacağım. Burda başlıca eksiğim, Wroncke'deki görece özgürlüğüm olacak: orda, kale bütün gün açıktı, burdaysa bütün gün hücremde kapalı kalacağım. Bir de oranın temiz havasını, bahçeyi ve özellikle kuşları arıyorum elbet! Bu minik arkadaşlara ne denli bağlandığımı bilemezsiniz. Ama insanoğlu her şeyden geçebilir, yakında, eskiden daha talihli olduğumu unuturum. Burası, hemen hemen Barnim sokağındaki gibi; yalnız, her gün bitkiler ya da hayvanlar dünyasından yeni bir şey bulup ortaya çıkardığım o güzelim, yeşil hastane avlusu yok tabiî. Burdaki taş döşeli koca-

man avluda «keşfedilecek» hiç bir şey yok. Avluda çalışan, sırtlarındaki berbat giysileri görmeye dayanamadığım mahpuslara bakmamak için gözlerimi külrenkli kaldırım taşlarından ayırmıyorum. İçlerinde, korkunç bir yozlaşma sonunda yaş, cinsellik ve kişilik gibi özelliklerini yitirmiş oldukları halde, bakışlarımı büyülercesine çekenler var hep. Hemen her yerde, mahkûm giysisinin bayağılaştıramadığı, ressamların gözlerini ışıtacak kadar biçimli insanlar görülebilir. Örneğin, mapusane avlusunda genç bir işçi kadın keşfettim, ince uzun, sinirli vücudu, çatkılı başı, sert profiliyle Millet'nin tablolarından çıkmış gibiydi. Yükleri taşıyışındaki soyluluğu seyretmek gerçekten zevkti. Gergin, tebeşir renkli zayıf yüzü palyaçoların taktığı trajik maskeleri andırıyordu. Ancak, şimdiye dek edindiğim üzücü yaşantılar, dış görünüşleri çok şey vaat eden bu gibi insanlardan kaçmaya zorluyor beni. Bernim sokağındaki mapusanede de hal ve tavrıyla kraliçeyi andıran bir kadın mahkûmla karşılaşmıştım, ve ruhunun da aynı ölçüde soylu olduğu hayaline kapılmıştım. Derken, hizmetçi olarak bizim bölüme geldi, iki gün sonra o güzel görünüşün altında öyle bir aptallık ve bayağılıkla karşılaştım ki, rastladığım zaman bakamaz oldum. Sonunda, Milo Venüs'ünün yüzyıllara kafa tutan bir güzelliğe sahip oluşunun, ağzını açmayışından ileri geldiğine inandım. Konuşsaydı, bütün çekiciliğini yitirirdi.

Penceremin tam karşısında, her zamanki

gibi kırmızı tuğladan yapılmış hüzün verici ve beylik erkek hapisanesi var. Ama duvarın üstünden, birkaç ağacın yeşil tepesini görüyorum; rüzgâr esince tir tir titreyen kara gövdeli, uzun bir kavakla, her yanları kozalak dolu, daha açık renk yapraklı bir dizi dişbudak. Hücremin pencereleri kuzey - batıya bakıyor, böylece, akşamları, çoğu kez küme küme geçip giden bulutları seyredebiliyorum. Bilirsiniz, pembe bir bulut beni mutlu kılmaya, bütün dertlerimi unutturmaya yeter. Şu anda saat akşamın sekizi (daha doğrusu, yedisi), güneş az önce erkek hapisanesinin damı ardına gizlendi, çatı pencerelerine göz kamaştırıcı yansılar göndermekte, gökyüzüyse altın renginde. Mutluyum — ve nedendir bilmem —, Gounot'nun **Ave Maria'**sını avazım çıktığınca bağırarak söylemek istiyorum. (Biliyorsunuz değil mi bu şarkıyı?)

Benim için kopya ettiğiniz Geothe şiirlerine çok çok teşekkür. **Ayrıcalıklı İnsanlar** (*) gerçekten çok güzel, ama bana kalsa yakalayamazdım bu güzelliği; kimi zaman, bir güzelliği size başkalarının duyurması gerekiyor. Sizden bir de **Anacréon'un Mezarı'**nı isteyebilir miyim? İyi bilir misiniz bu şiiri? Ben onu ancak Wolf'un ezgisi aracılığıyla tanıyorum; ezgiye bakılırsa, müthiş bir yapı, eski bir Yunan tapınağı karşısında sanıyor insan kendini.

Şu anda — gökyüzünü seyretmek için mektuba ara verdim — güneş birderece daha alçal-

---

(*) Berechitge Männer.

dı yapıların ardında, ve ta tepede — nerden çıktıkları belli olmayan — bir küme bulut sessizce toplandı. Renkleri tatlı külrengi, kenarları gümüş gibi parlak, bölük pörçük bir halde kuzeye doğru gidiyorlar. Geçip giden şu bulutlarda öyle bir kayıtsızlık var ki — kayıtsız bir gülümseyiş diyesim geliyor —, ben de, elimde olmadan gülümsedim, çünkü çevremi kuşatan yaşamın ritmiyle tam bir uyum içindeyimdir. İnsan nasıl kötü ya da sinsi olabilir böyle bir gök karşısında? Her an yanınıza yörenize bakın, hoşgörür olmanızı sağlayan bir sürü neden göreceksiniz.

Karl'ın özellikle kuşların ötüşlerine ayrılmış bir kitap isteyişine şaştım. Bence, kuşların ötüşleri davranışlarından, yaşamlarından ayrılmaz; küçük bir ayrıntı değil, bütünün kendisi ilgilendirir beni. İyi bir hayvanlar âlemi kitabı gönderin ona, elinden bırakamayacaktır. Beni görmeye geleceğinizi umuyorum. İzni alır almaz, tel çekin bana.

Kucaklarım.

Rosa'nız.

Ulu Tanrı bağışlasın beni! Baksanıza, tam sekiz sayfa doldurmuşum! Bugünlük yetişir. Kitaplara teşekürler

17 kasımının ortaları.

Çok sevgili Soniçka, bu mektubu size pek yakında gönderebileceğimi sanıyor, onun için de hemen oturup yazıyorum. Nicedir, hiç değilse mektupla sesinizi duyma sevincinden yoksun kalmıştım. Ama mektup yazma iznimi, dört gözle onları bekleyen Hans D.'ye (*) kullanmak zorundaydım. Şimdi artık kapandı o sayfa. Son iki mektubum bir ölüye yazılmışmış, biri geri geldi bile. Hâlâ inanamıyorum. Neyse, en iyisi hiç açmayalım bu konuyu; ve bana kötü bir haber verebilmek için «düzen çevrildiği» ya da N.'nin yaptığı gibi, avutmak için ardı arkası gelmeyen yakınmalara girişildiği an daha çok sinirleniyorum. En yakın dostlarım beni öylesine az tanıyor, az mı sayıyor acaba? Bu gibi durumlarda en iyi, en ince hareketin kestirmesinden doğruyu söylemek olduğunu anlamıyorlar mı? öldü işte... Gerçekten çok üzücü, ama bırakalım artık bu konuyu.

Yeryüzündeki canavarlıklara rağmen, çok tatlı anlar yaşayabilecekken, ayların ve yılların böyle boşu boşuna geçip gittiğini görmek ne üzücü. Görüyorsunuz ya, Soniçka, mahpusluğum devam ettikçe, gözümüzün önündeki alçak-

(*) Hans Deiffenbach, Rosa Luxembourg'un en iyi dostlarından biriydi; savaşta can verdi.

lık ve iğrençlik her gün bir öncekini bastırdıkça sakinliğim ve dayanıklılığım artıyor. Ahlâkî ölçütleri evreni oluşturan öğelere, bir fırtınaya, bir su baskınına ya da güneşin batışına uygulayamayacağımıza göre, onları birer olgu, birer araştırma ve bilgi konusu diye görmek gerekiyor.

Nesnel bir akıl için, tarihin karşısına çıkan biricik yollar bunlardır, ve genel gidişi gözden yitirmeksizin, bu yolları izlemek gerekir. İçimde öyle bir duygu var ki, göbeğinde çırpınıp durduğumuz şu ahlâk batağı, içinde yaşadığımız şu kocaman deliler evi, sihirli bir değnekle dokunmuşcasına, bir günde değişip tam tersine dönüşebilir, güzelliğin ve yiğitliğin egemen olduğu bir mucizeler dünyası haline gelebilir. Anatole France'ın **Tanrılar Susamışlardı**'sını okuyun. Bence, bu yapıtın büyüklüğü, yazarının insanoğluna geniş açıdan bakabilmesindedir. Bakın, diyor bize, şu acınası kişilerden, şu günlük bayağılıklardan, tarihin belli bir anında, en inanılmaz olaylar, en yüce davranışlar doğuveriyor. Gerek toplumsal evrim, gerekse kişisel yaşam karşısında aynı tavrı takınmak gerekiyor; yani sinirlenmemek, her şeyi bütünlüğü içinde yakalamak ve dudaklarından hafif bir gülümseyişi eksik etmemek. Savaştan sonra, ya da çatışma bittiği zaman, doğru yola gireceğimize bütün varlığımla inanıyorum; ancak, daha önce, insanoğlunun çekebileceği en büyük acıları tatmamız gerekecek.

... ...

Sırası gelmişken söyleyeyim, bu yazdıklarım bende başka bir imgeyi, size aktarmak istediğim bir olguyu çağrıştırdı; bence, çok şiirsel ve duygulandırıcı bir şey bu. Geçende, kuşların göçüyle ilgili bilimsel bir yapıtta — ki bu göç işi epey giz dolu bir görüntüdür —, genel olarak kıyasıya çarpışan, birbirlerini yiyen kuş türlerinin, güneye giderken, o büyük yolculuk sırasında, denizi yan yana geçtiklerini öğrendim. Kışı geçirmek üzere Mısır'a yollanan ve göğü karartacak kadar yoğun kümeler yapan büyük kuş sürüleri içinde, çayırkuşu, çalıkuşu, bülbül gibi ötücü kuşlar, günlük yaşamda onları avlayan şahin, atmaca, kartal ve baykuş gibi kuşların yanında, korkusuzca uçarlarmış. Göç sırasında, sessiz bir antlaşmayla silâhlar bırakılıyor sanki. O anda hepsi aynı ereğe dönük, Nil kıyılarına varınca, kendilerini bitkin bir halde yere bırakıyor, sonra türlere ve bölgelere göre ayrılıyorlarmış. Dahası var: uçsuz bucaksız denizi geçerken, büyük kuşlar küçükleri sırtlarına alıp taşırlarmış. Nitekim, kocaman turna sürülerinin, sırtlarında durmadan şakıyan minicik kuşlarla geçip gittikleri saptanmış. Ne hoş, değil mi?

... Geçen gün, her türlü beğeni ve ilkeden yoksun bir derlemede, Hugo von Hofmannsthal'ın (*) bir şiirine rastladım. Genellikle, yapmacıklı, özentili, karanlık bulduğum bu ozanı

(*) **Ver tag** (Dün Doğmadan): Bugo von Hofmannsthal'ın şiiri.

pek sevmem; daha doğrusu, anlayamam. Bununla birlikte, sözünü ettiğim şiir çok hoşuma gitti ve müthiş etkiledi beni. Mektuba onu da ekliyorum, beğenirsiniz belki.

Şu günlerde yerbilimle (jeolojiyle) uğraşıyorum. Belki nankör bir bilim sayacaksınız bunu! Yoo, hiç de öyle değil! Büyük bir ilgiyle inceliyorum bu konuyu, ve sonsuz zevk alıyorum, çünkü insanın zihnine geniş ufuklar açıyor, ve doğa konusunda, öbür bilimlerden daha geniş bir görüş açısı kazandırıyor. Bu konuda bir sürü şey anlatmak isterdim size, ama bunun için ya Südende dışında gezintiye çıkarak, ya da dingin bir gecede, ay ışığında, birbirimizi eve götürürken **konuşmamız** gerekir. Neler okuyorsunuz? **Lessing - Efsanesi**'ni bitirdiniz mi? Yaptığınız her şey beni ilgilendirir! **Hemen** yazın bana, bu mektubu, mümkünse, aynı yoldan, ya da, benimkini anmaksızın, resmî yoldan gönderin. Sizi göreceğim günü iple çekiyorum. Herhalde yılbaşından sonra olur, öyle değil mi?

Karl ne diyor mektuplarında? Ne zaman göreceksiniz onu? Dostça selâmlarımı iletin kendisine. Benim sevgili, sevgili Soniçka'm, ellerinizi sıkar, yanaklarınızdan öperim! Hemen uzun bir mektup yazın bana.

Rosa'nız.

Breslau, 24 kasım 1917.

Çağdaş ozanlara önyargıyla baktığıma inanıyorsanız, yanılıyorsunuz demektir. Aşağı yukarı on beş yıl önce, Dehmel'in düzyazıyla kaleme alınmış yapıtlarından birini coşarak okumuştum. Şimdi bütünüyle hatırlayamıyorum, ama sevilen bir kadının ölümü anlatılıyordu, bayılmıştım bu düzyazı şiire. Arno Holz'un **Phantasus**'unu hâlâ ezbere bilirim. Aynı biçimde, Johann Schlaf'ın **İlkbahar**'ı da sürükleyip götürmüştü beni. Sonra onları okumaz oldum, yeniden Geothe'ye, Möricke'ye döndüm. Hofmannsthal'ı anlayamıyorum; George'uysa tanımıyorum. Yalnız şurası bir gerçek ki, onlardaki o kusursuz biçim ustalığından, şiirsel anlatım yollarından ürküyorum azıcık, dünya görüşleriniyse yücelik ve soyluluktan yoksun buluyorum. Bundan ötürü de, şiirleri zihnimde hiç bir yankı uyandırmıyor, güzellikleriniyse acı bir alay sayıyorum. Genel olarak, insanın ruh hallerini büyük bir ustalıkla yansıtıyorlar, ama insanoğlu yalnız ruh hali değildir ki.

Ah, Soniçka, şu sırada nefis akşamlar yaşıyoruz; bahardayız sanki. Saat dörde doğru avluya iniyorum, karanlık basıyor, ve ben, yaşamımın o korkunç dekorunun karanlığın giz dolu örtüsü altında gözden silinip gidişini sey-

rediyorum; buna karşılık gökyüzü dupduru, aydınlık, ve damların üstünden gümüş renkli bir ay doğuyor. Her gün, bu saatta, bölük pörçük kuzgun kümeleri geçiyor avlunun üstünden, kırlara, geceleyin kendilerini barındıracak ağaçlara gidiyorlar. Ağır ağır kanat çırpıyor ve gündüz av peşinde koşarken çıkardıkları tiz «kroa»dan çok başka bir sesle kendi aralarında konuşuyorlar. Şu anda, çığlıkları küçük, medenî bir top gibi gelip bana çarpan, derinden, gelen, y u m u ş a k, boğuk bir ses halini aldı. Kuzgunlar böyle birbiri ardında «kao kao» diye bağırdıkça, havada yaylar çizerek uçuşan toplarla oynuyorlarmış gibi bir duygu uyanıyor içimde. Günün olaylarını, kendilerine göre yorumluyorlar sanki...

Her akşam, alışkanlığın çizdiği yoldan öyle büyük bir ciddilik ve görkemle geçip gidiyorlar ki, âdeta saygı duyuyorum bu kocaman kuşlara, en sonunda gözden yitene dek arkalarından bakıyorum. Sonra sağa sola gidiyor, belirsiz gölgeler halinde avluda koşuşan mahkûmları seyrediyordum. Düşlerimle başbaşa, kimseciklerin gözüne çarpmadığıma, tepemden geçen kuzgunlara kaçak selâmlar gönderdiğime seviniyorum; hava, bahar yumuşaklığında, güzel mi güzel. Sonra, ikişer ikişer, ya da onarlı kümeler halinde kocaman kazanlar taşıyan mahkûmlar (akşam çorbası bu) avludan geçip yapılara giriyorlar; alayın sonunda da ben. Avludaki ve kilerdeki ışıklar yavaş yavaş sönüyor. Hans'ın ölümünün verdiği acıya rağmen, inüt-

hiş bir rahatlık var içimde. Doğrusunu isterseniz, ölüme falan yer bulunmayan bir düşler evreninde yaşıyorum. Benim için o ölmedi, aklıma gelince gülümsüyorum ona.

Soniçka, sağlık ve esenlik içinde olmanızı dilerim. Yakında görüşeceğimizi düşündükçe sevinçten uçuyorum. Başka bir çaresini bulanadek, şimdilik resmî yoldan, hemen mektup yazın bana.

Yanaklarınızdan öperim.

Rosa'nız.

Breslau, 1917 aralığının ortaları.

Evet, Karl'ı Luckau hapisanesine kapattıklarından bu yana tam bir yıl geçti. Bu ay hep bunu düşündüm. Tam bir yıl önce, Wroncke'de beni görmeye gelmiş, ve bana bir Noel ağacı getirmiştiniz... Bu yıl, burdan bir ağaç buldum kendime, ama pek acınası bir hali var doğrusu, dalları falan kırık, geçen yılkiyle kıyaslanmaz bile! Satın aldığım sekiz mumu nasıl edip de ona tutturacağımı bilemiyorum. Kilit altında geçireceğim üçüncü Noel, bu ama sakın işleri tragedya haline getirmeyin. Her zamanki gibi, sakinim. Dün gece, uzun süre uyanık yattım — sabaha karşı birden önce uyuyamadığım halde, saat onda yatmak zorundayım —, ve karanlıkta hayalden hayale atladım. Dün, kendi kendime: ortalıkta belli bir neden de yokken, böyle habire sevinçten uçmam garip değil mi? diye düşündüm. Karanlık bir hücrede yatmışım, altımda taş gibi sert bir döşek, çevremde bir ölüm sessizliği içinde uzanıp giden hapisane, insan mezarda sanacak kendini, bütün gece hapisane kapısında yanan fenerin ışığı pencereden girip tavanda oynaşıyor. Zaman zaman ta uzaklardan bir trenin boğuk gürültüsü, ya da pencere dibinden, kalın postallarını sürüyerek gezinen nöbetçinin ayak sesiyle öksürüğü

geliyor. Ayaklarının altında ezilen kumların umutsuz gıcırtısı, şu karanlık ve nemli gecede, çıkışsız bir ömrün kederini dile getiriyor sanki. Orda, karanlığa, can sıkıntısına, kara kışa terkedilmiş, tek başıma yatıyorum, ve bütün bunlara rağmen, garip, akılalmaz bir sevinç, pırıl pırıl güneş altında, çiçekli bir çayırda geziniyormuşum gibi heyecanla çarptırıyor kalbimi. Karanlık içinde, kötülükle kederi aydınlık ve mutluluğa dönüştürecek sihirli formülü biliyormuşcasına gülümsüyorum yaşama. Oturup bu sevincin nedenini arıyor, bulamıyor, ama yine de kendi kendime gülümsüyorum. Öyle sanıyorum ki, biricik giz yaşamın kendisi, çünkü gözlemeyi bildiğiniz an, şu koyu karanlık bile kadife gibi yumuşak ve güzel oluyor. Ve dinlemeyi bildiniz mi, nöbetçinin hantal ayakları altında gıcırdayan kumlardan bile yaşamın sesi geliyor. Böyle anlarda siz geliyorsunuz aklıma; hangi durum ve koşulda olursanız olun size güzelliğin ve sevincin kapısını açacak, bin bir renkli çayırlarda dolaşıyormuşsunuz gibi tam bir esriklik içinde yaşamanıza izin verecek bu sihirli anahtarı size göndermeyi ne çok isterdim. Size çileciliği, ya da hayalî sevinçler sunmak, önermek savında değilim. Elle tutulur, gerçek sevinçleri tatmanızı arzuluyorum. Bunun için de, yalnızca, şu tükenmez mutluluğumu iletmek isterdim size. O zaman, ben sizin için üzülmezdim, siz de, bütün soysuzluklara, sersemliğe ve bunalıma karşı sizi koruyacak, yıldızlardan örülmüş bir örtü altında yaşam ır-

mağından geçerdiniz.

Steglitz parkından bazı kara çiçeklerle menekşe rengi çiçekler toplamışsınız. Kara çiçekler ya mürver ağacındandır — bunun yemişleri ağır ve sık salkımlar halinde telek damarlı kocaman yapraklar arasındadır (ama siz de bilirsiniz herhalde müvver ağacını), ya da kurtbağırlarından — ki bu olasılık daha büyüktür; bu minik ağacın çiçekleri de, uzun, ince, yemyeşil yapraklar arasında salkım biçiminde aşağı sarkar. Küçük yapraklar altına gizlenen menekşe renkli çiçekler, muşmula ağacının olabilir; aslında kırmızıdırlar, ama mevsim ilerleyip de olgunlaştıkları ve çürümeye başladıkları zaman menekşe kırmızısına dönüşürler. Yaprakları mersin yapraklarını andırır, küçük ve sivri uçludurlar, renkleri koyu yeşil olup üstleri kösele gibi sert, altlarıysa pürtüklüdür.

Sonyuşa, Platen'in **Uğursuz Çatal** (*) adlı oyununu bilir misiniz? Onu bana getirebilir ya da gönderebilir misiniz? Karl, bir gün, onu evde okuduğunu söylemişti. George'un şiirleri çok güzel. Şimdi artık kırlara dolaşmaya çıktığımız zaman mırıldandığınız şu «Ve kızıl başakların titreşimi içinde» dizesinin kaynağını biliyorum. Fırsat bulursanız, yeni **Amadis**'i yazar mısınız benim için? Tahmin edeceğiniz gibi, Wolf'un müziği aracılığıyla tanıdığım bu şiire bayılıyorum, ama bende yazılısı yok. **Les-**

(*)Platen'in yergili güldürüsü: **Die verhängnisvolle Gabel.**

sin - Efsanesi'ni mi okuyorsunuz hâlâ? Ben, Lange'ın **Maddeciliğin Tarihi'**ne başladım yeniden, bu kitap her seferinde tekrar uyarıp alevlendiriyor beni. Bu yapıtı sizin de okumanızı isterdim.

Ah, Soniçka! Geçen gün korkunç bir acıyla kıvrandım. Gezindiğim avluya sık sık çuval, asker ceketi ya da gömleği yüklü askerî arabalar geliyor; bu ceketlerle gömlekler, zaman zaman kanlı oluyor... Arabalar avluda boşaltılıp içlerindekiler hücrelere dağıtılıyor, çuvallarla giysiler onarılıp doldurulduktan sonra yine orduya gönderilir. Geçen gün, yine böyle bir arabanın boşaltılışına tanık oldum, bu seferkine at değil, manda koşulmuştu. İlk kez yakından görüyordum bu hayvanları. Bizim sığırlara oranla daha güçlü ve yapılı bu mandalar, kafaları yassı, boynuzları daha bir yatık, dolayısıyla kafatasları bizim koyunlarınkine benziyor; derileri kara, gözleri iri ve yumuşak. Rumanya'dan getirmişler mandaları, savaş ganimeti... arabaları süren askerler, dağlarda bayırlarda yaşayan bu hayvanları yakalamanın, özgürlüğüne alışkın oldukları için de, yük çekmeye alıştırmanın son derece güç olduğunu söylüyorlar. Kıyasıya dövülüyorlar, öyle ki «vay geldi kurbanların başına» deyimi tam anlamıyla somutlaşıyor... Galiba yalnız Breslau'da yüze yakın manda varmış. Verimli Rumen çayırlarında otlamaya alışmış bu hayvancıklara azıcık yem veriliyor. Çeşitli yükler çektirildiğinden, kısa zamanda ölüp gidiyorlar. Birkaç

gün önce, çuval yüklü bir arabanın avluya girdiğini gördüm; araba öylesine yüklüydü ki, zavallı mandalar eşik taşlarını geçemiyorlardı bir türlü. Arabanın yanında yürüyen er, elindeki kamçının sapıyla hayvanları öyle bir dövmeye başladı ki, kadın mahpusların gözetmeni kendini tutamayıp zavallıcıklara acıyıp acımadığını sordu. Asker, acı bir gülüşle: «Biz insanlara bile acıyan yok!» diye karşılık verdi ve daha hızlı kamçılamaya başladı. Hayvnalar en sonunda eşiği geçtiler, ama bir tanesi kan revan içinde kalmıştı .. Evet, Soniçka, kalınlığı ve sağlamlığı dillere destan manda derisi bile yarılmıştı. Araba boşaltılırken hayvanlar bitkin bir haldeydi, sırtı kanayansa önüne bakıyordu. Kara alnıyla yumuşak gözlerinde saatlarca ağlamış çocuk havası vardı. Tıpkı, nedenini bilmeden, bu acının ve barbarlığın elinden nasıl kurtulacağını bilmeden kıyasıya dövülmüş bir çocuk gibiydi... Ben talihsiz mandanın karşısındaydım, kendimi tutamayıp ağlamaya başladım. Gözümden akan, aslında, onun yaşlarıydı. Elim kolum bağlı, öz kardeşimmiş gibi titriyordum bu sessiz acı karşısında. Mandanın sere serpre dolaştığı Rumanya çayırları ne de uzaktaydı! Bir daha hiç göremeyecekti oraları! Orda her şey bambaşkaydı: güneş parlıyor, rüzgâr esiyor, kuşlar ötüyor, çobanlar tatlı türküler çağırıyordu. Burdaysa iğrenç bir yabancı kent, boğucu bir ahır, mide bulandıran, çürümüş yem, korkunç ve yabancı insanlar, dayak ve yarılan deriden fışkıran kan vardı yalnız...

Ah, benim zavallı mandacığım, canım, ikimiz de acı, yoksulluk ve pişmanlık içinde, eli kolu bağlı, dilsiz varlıklarız!

Bu sırada, mahkûmlar ağır çuvalları arabadan indiriyor, hapisaneye taşıyorlar, sürücü erse, elleri cebinde, avluyu arşınlıyor, sırıtıyor, ıslıkla günün şarkılarından birini çalıyordu. Savaş, bütün tantanasıyla gözümün önündeydi!

Soniçka, hemen mektup yazın bana. Yanaklarınızdan öperim.

Rosa'nız.

Sevgili Sonyuşa, her şeye rağmen güveninizi yitirmeyin. Yaşam böyle işte. Ne olursa olsun, sarsılmaz bir cesaretle, gülerek karşılamak gerekir onu.

Breslau, 14 ocak 1918.

Soniçka, sevgili dostum, ne zamandan beri mektup yazmadım size? Bana sorarsanız, aylar var. Berlin'de olup olmadığınızı bile bilmiyorum, ama doğumgününüzden önce bu mektubu alacağınızı umarım. Mathilda'dan size bir demet orkide göndermesini istedim, ama zavallıcık hastanede; dolayısıyla, dileğimi yerine getirmesi epey güç. Ancak, bütün kalbimle ve kafamla yanınızda olduğumu, doğumgününüzde sizi orkideye, süsene, kokulu sümbüllere boğmak, dört bir yanınızı çiçekle donatmak istediğimi biliyorsunuz nasıl olsa. Gelecek yıl, doğumgününüzde size kendi elimle çiçek verme zevkini tadar, sonra da birlikte Örnek Bitkiler Bahçesi'ne ve kırlara gezmeye giderim belki. Ah ne harika bir şey olurdu bu! Bugün ısı sıfır derece, ama havada insanın içini aydınlatan tatlı bir bahar gülümseyişi var, derin mavi gök, süt beyaz bulutlar arasında parıldıyor; serçeler cıkır cıkır; mart sonu sanki. Daha şimdiden baharın sevinci var içimde, yaşadıkça bıkılmayan, tam tersine, her geçen yıl değeri öğrenilen, sevilen biricik şey bahar zaten. Biliyor musunuz, Soniçka, canlılar için bahar, yani yaşamın kış uykusundan uyanması, takvime falan bakmadan, daha ocak başında başlıyor.

Takvime göre kışın başladığı anda, dünyamız güneşe en yakın noktada oluyor. Bu da canlılarda öyle gizemli bir etki yaratıyor ki, kuzey yarımküresi hâlâ karla kaplıyken, daha ocak başında, sihirli bir değnek dokunmuşcasına bütün bitki ve hayvanlar uyanmakta. Tomurcuklar gözükmekte, bazı hayvanlar daha bu ayda yavrulamakta. Geçenlerde, Fransa üstüne yazılmış bir kitapta, bilim ve edebiyat adamlarının en büyük yapıtlarını ocak ya da şubat aylarında ortaya koyduklarını okudum. Kış mevsiminin insan yaşamında önemli bir yer tuttuğuna, yaşam güçlerine yeni bir hız kazandırdığına inanmak gerek. Siz de öylesiniz Soniçka, karlar buzlar altında boy vermiş vakitsiz bir çiçeksiniz, bundan ötürü de, yaşadığınız sürece kırılgan olacak, bir ser çiçeği gibi özel bakım isteyeceksiniz.

Noel'de gönderdiğiniz Rodin çok hoşuma gitti, Mathilda Frankfurt'ta olduğunuzu söylemeseydi, hemen teşekkür edecektim size. Beni en çok duygulandıran şey, Rodin'deki doğa tutkusu, dağda bayırda yetişen tek bir ot karşısında duyduğu saygı oldu. Olağandışı, açık, doğal, sıcaklığı ve zekâsı yüzünde ışıldayan bir adamdı herhalde. Jaurès'yi hatırlatıyor bana. Broodcoorens'i seviyor musunuz? Daha önce duymuş muydunuz adını? Bu roman çok etkilemişti beni; özellikle, müthiş bir şiirsel güç taşıyan doğa betimlemelerini beğenmiştim. Gerek Broodcoorens, gerek De Coster için, güneş

Flandre üstüne her yerdekinden daha parlak doğmakta. Bence, Flamanlar o küçücük yurtlarını gerçekten sevmekteler, çünkü onu bize güzel bir görünüm gibi değil de, göz kamaştırıcı bir nişanlı gibi anlatıyorlar. Kitabın trajik sonu bana **Thyl Ulenspiegel**'in görkemli tabloları kadar renkli geliyor, hele bucak evinini yıkılışını anlatan bölüm. Bütün bu kitaplar size de, kullanılmış altın sarısının baskın olduğu renkleri ve gölgeleri, ayrıntılardaki şaşırtıcı gerçekçiliği ve bütüne can veren hayalgücüyle Rembrandt'ı hatırlatmıyor mu?

Berliner Tageblatt'ta, Friedrich - Museum'da Titien'in yeni bir resminin sergilendiğini okudum. Gidip gördünüz mü? Titien'in gözde ressamlarından olmadığını itiraf ederim; çok sert çizgili, çok soğuk, gereğinden fazla usta buluyorum onu. Saygısızlık ediyorsam bağışlayın, ama ilk izlenimimden şaşmam. Bununla birlikte, yeni konuğa hoş geldin demek için Friedrich-Museum'a gitmek isterdim elbet. Hakkında onca gürültü koparılan Kaufmann mirasını da gördünüz mü?

Şu ara, Shakespeare üstüne epey eski ve çeşitli incelemeler okuyorum. Hemen hepsi 1860/1870 döneminden, yani Almanya'daki Shakespeare tartışmasının doruğa çıktığı yıllardan kalma. Krallık Kitaplığı'ndan ya da Reichstag Kitaplığı'ndan şu yapıtları alır mısınız benim için: Klein, **İtalyan Dramının Tarihçesi**; Schlack, **İspanyol Dram Edebiyatı Tarihi** ve

Gervinus'la Ulrici'nin Shakespeare incelemeleri. Hemen cevap yazın bana! Ellerinizden sıkar, dostça kucaklarım sizi. Her şeye rağmen güveninizi yitirmeyin. Hoşça kalın, çok sevgili Soniçka'm.

Ne zaman geleceksiniz bana?

Sonyuşa, sizden bir ricada bulunabilir miyim?

Mathilda'ya sümbül gönderin. Geldiğiniz zaman veririm parasını.

Rosa'nız.

Breslau, 24 mart 1918.

Sevgili Soniçka, nicedir mektup yazamadım size, ama hep aklımdaydınız. Doğrusunu isterseniz, «olaylar» çoğu kez mektup yazma arzumu kırıyor... Oysa ne güzel olurdu buluşup kırlara dolaşmaya çıkmamız, şundan bundan konuşmamız! Ama şimdilik olanaksız! Kötü ve yola gelmez bir insan olduğumu ileri sürerek dilekçemi reddettikleri gibi, birkaç günlüğüne dışarı çıkma isteğime de hayır dediler. Demek ki, bütün dünyada yengiye ulaşmamızı beklemem gerekecek.

Sonyuşa, sizden belli bir süre mektup alamadım mı, rüzgârın önüne kapılmış giden, yalnız, kederli ve umutsuz bir sonbahar yaprağı gibi görüyorum sizi, ve buna hiç mi hiç dayanamıyorum. Görüyor musunuz? Bahar geliyor yine, günler uzuyor, geceler kısalıyor. Kırlarda görülecek, dinlenecek o kadar çok şey var ki! Elinizden geldikçe kırlara çıkın; bu mevsimde, gök, kovalamaca oynayan, itişip kakışan bulutlarıyla öyle ilginç, öyle değişiktir ki; ve kireçli topraklar, o çıplaklıklarıyla, bu değişken ışıkta kimbilir ne güzeldirler. Bu görünümle şölen çekin gözlerinize, benim için de seyredin... Ömür boyunca bıkıp usanmadan yapabileceğiniz, tazeliğini sürdüren ve size sadık kalan biri-

cik şey bu çünkü. Ayrıca, merak ettiğim bir şeyi öğrenip yazmak üzere Örnek Bitkiler Bahçesine de gitmelisiniz. Bu yıl çok garip bir şey oluyor. Kuşlar, her zamankinden bir buçuk ay önce geldiler. Bülbül 10 martta buradaydı; ancak nisan sonu gelen ağaçkakan 15 martta türküsüne başlamıştı bile; ve «Pentecote kuşu» adı verilen ve mayıstan önce gelmeyen sarı asma kuşu bir haftadır sabahları, güneş doğmadan, gök külrengine dönüştüğü sırada ötmeye başlıyor. Ta ötede, tımarhane bahçesinde öten bu kuşların sesini duyuyorum. Böyle erken gelişlerini açıklayamıyorum bir türlü, başka yerlerde de böyle mi olduğunu, yoksa bunun tımarhaneden ileri mi geldiğini öğrenmek istiyorum. Onun için, Soniçka, mümkünse sabah erkenden Örnek Bitkiler Bahçesi'ne gidin, hem de güneşli bir günde, ve olup biteni gözleyip bana yazın. Cambrai savaşından sonra, yeryüzünde beni en çok ilgilendiren, bütün varlığımla merak ettiğim şey bu çünkü.

Harika resimler göndermişsiniz bana! Rembrandt konusunda herhangi bir şey söylemek gereksiz. Titien'in resmindeyse, biniciden çok atı beğendim; bir hayvana böylesine yüce bir güç ve soyluluk verilebileceğini düşünemezdim doğrusu. Ama en güzeli Bartolomeo da Venezia'nın (ki adını bile bilmiyordum bu ressamın) kadın portresi. Renklerdeki o esriklik, çizgilerdeki incelik, anlatımdaki giz dolu çekicilik! Nedendir bilmem, La Joconde'u hatırlattı

bu resim bana. Hücremi aydınlattılar, anlatılmaz bir sevince boğdunuz beni.

Hânschen'in (*) kitabı sizde kalacak elbet; bütün bu kitapların elimizde olmayışına üzgünüm. Özellikle size verirdim onları. Shakespeare'i vaktinde aldınız mı bari? Karl ne diyor mektuplarında? Ne zaman göreceksiniz kendisini? Sevgilerimi iletin ve tarafımdan «Ça ira!» (**) (İşler düzelecek deyin kendisine. Geleceğe güvenin, baharın tadını çıkarın; gelecek bahar birarada olacağız. Yanazlarınızdan öperim, sevgili dostum. Mutlu Yortular! Çocuklara da sevgi.

Rosa'nız.

(*) Hans Dieffenbach.

(**) Asıl metinde de Fransızca.

Breslau, 2 mayıs 1918.

... **Candide**'i ve Uhlfeldt'in **Kontes**'ini büyük bir zevkle okudum. «Candide»in baskısı o kadar güzel ki, kitabı kesmeye kıyamayıp öylece okudum. Sayfalar dörder dörder katlandığından, kolayca gerçekleştirdim bunu. Savaştan önce insanların başına gelen bu sayısız dert bende belki de bir karikatür izlenimi uyandırırdı; ama şimdi hepsini gerçek diye görüyorum... Zaman zaman benim bile kullandığım: «Her şeye rağmen bahçemizi çapalamaya devam etmeliyiz» deyiminin nerden geldiğini öğrendim en sonunda. Uhlfeldt'in **Kontes**'i tarihsel bir belge niteliğinde ve Grimmelshausen'in yapıtını tamamlamakta... Neler yapıyorsunuz? Baharın tadını çıkarıyor musunuz bari?

Sadık dostunuz,

Rosa.

Breslau, 12 mayıs 1918.

Soniçka, mektubunuza öyle sevindim ki, hemen oturup cevap yazıyorum. Örnek Bitkiler Bahçesi'ne gitmenin verdiği tat ve rahatlığı görüyorsunuz, değil mi? Evet, o yakut renkli, nefis çam çiçeklerini bilirim. Çiçeğe durmuş bitkilerin çoğu gibi, bu mevsimde öyle güzeldirler ki, insan gözlerine inanamaz. O tırtıllı, kırmızı başaklar, sonradan kocaman çam elmalarını doğuracak dişi çiçeklerdir, o denli ağırdırlar ki, uçları hep toprağa bakar. Bunların hemen yanında, pek kolay seçilmeyen, açık sarı renkte erkek çiçekler vardır, durmadan altın sarısı tohum saçarlar. Bir çeşit akasya diye anlattığınız «pettoria»yı tanımıyorum. Bununla, «akasya» adı verilen bitki gibi, yapraklarının telek damarlı, çiçeklerinin de kelebeğimsi olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Öyleyse, halkın akasya dediği bu ağacın «yalancı akasya» olduğunu öğrenmelisiniz. Örneğin «mimoza» gerçek akasyadır; kükürt sarısı çiçekleri vardır ve dört bir yanı kokutur, ama mimozanın Berlin'de, açıkhavada yetişeceğini sanmıyorum, sıcak ülke bitkisidir çünkü. Korsika'da, Ajaccio alanında, aralık ayında açan harika mimozalar görmüştüm, ama onlar koskoca ağaçlardı... Burdaysa, ne yazık ki, yeşil yaprakları ancak

uzaktan seyredebiliyor, ağaçların tepelerini duvarın üstünden görebiliyorum. Biçimlerine ve renklerine bakarak türlerini çıkarmaya çalışıyor, ve genel olarak yanılmıyorum galiba. Geçen gün, mahkûmlardan biri, garip biçimiyle herkesi şaşırtan kırık bir dal getirdi. Herkes kökenini merak ediyordu. Karaağaç dalıydı. Hatırlar mısınız, Südende yolunda size, hafifçe yeşile çalan solgun kırmızı renkli küçük çiçekli karaağaçlar göstermiştim. Aylardan yine mayıstı, ve siz bu eşsiz görünüm karşısında kendinizden geçmiştiniz. Burdaki insanlar bilmem kaç yıldır karaağaçlarla dolu bir sokakta oturuyor da, çiçeğini falan farketmiyorlar... Hayvanlarla da ilgilendikleri yok. Aslında, kentlilerin çoğu barbar...

Bendeyse, tam tersine, — «insanlığa rağmen» — beni canlı doğaya bağlayan derin bağların hastalığa benzer bir yanı var, bunu da sinirsel durumumla açıklayabiliriz herhalde. Penceremin üstünde yuva yapmış bir çift tepeli çayırkışının bir yavrusu oldu geçen gün - öbür üçü öldü galiba. Minik kuş daha şimdiden canavar gibi koşuyor. Tepeli çayırkuşlarının, serçeler gibi, iki ayakları üstünde sıçrayarak, kısa ve seri adımlarla koşarken ne şeker olduklarını farketmişsinizdir belki. Yavru uçmaya bile başladı, ama henüz kendi başına yeterince böcek ve kurt bulamıyor, hele böyle soğuk havalarda. Onun için de, her akşam avluya, penceremin altına gelip acı ve tiz bir sesle yakınmaya başlıyor. Az sonra ana-baba çıkageliyor, «uit-uit»e

benzer, kayıtlı bir sesle ona karşılık veriyorlar. Sonra, deli gibi dört bir yana koşuyor, akşamın alacakaranlık ve soğuğunda, umutsuzca yiyecek arıyorlar. Bir şey bulur bulmaz açlıktan cıyak cıyak bağıran yavrunun yanına gelip ağzına tıkıyorlar. Ve bu sahne, her akşam, sekiz buçuğa doğru tekrarlanıyor. Penceremin altından gelen o tiz ve acı sesleri duyup da ana-babanın kaygısını görünce yüreciğim duracak gibi oluyor. Üstelik yardım da edemiyorum, çünkü tepeli çayırkuşları son derece korkak, kuçu gibi ardımdan ayrılmayan güvercinlerle serçelerin tersine, ekmek atar atmaz kaçıp gidiyorlar. Bu yaptığımın gülünç olduğunu söylemem, yeryüzündeki bütün tepeli çayırkuşlarından sorumlu olmadığımı, her gün ağır mı ağır arabaları çekerek bizim avluya gelen ve kıyasıya dövülen mandalar gibi pataklanan mandalar için gözyaşı dökmenin gereksiz olduğunu düşünmem bir işe yaramıyor. Böyle şeyler görünce, sözün en gerçek anlamıyla hastalanıyorum. Bütün gün penceremin yakınlarında oynayıp bıktırasıya öten sığırcık birkaç gün sustu mu tamam, rahatım kaçıyor, başına bir şey gelmiş olması korkusuyla, o boş gevezeliğine başlayana dek içim içimi yiyor. Sizin anlayacağınız, hücremden, görünmeyen bağlarla büyüklü küçüklü binlerce varlığa bağlıyım, başlarına gelecekler için kaygılanıyor, acı çekiyor, kendimi suçluyorum... Siz de, duyarlığımı ta uzaklardan ayaklandıran bu kuşlardan, bu varlıklardan birisiniz. Yılların, sözün gerçek anlamıyla «yaşama-

dan», karşı konmaz bir biçimde akıp gidişine ne denli üzüldüğünüzü biliyorum. Ama sabırlı olun, geleceğe güvenin. Yaşayacak, çok büyük olayların gerçekleştiğini göreceğiz. Şimdilik, hergün, kocaman kalıplar halinde göçen köhne dünyanın çöküşünü seyrediyoruz. Ve işin en şaşırtıcı yanı, insanların çoğunu bunu farketmeyişi, hâlâ çok sağlam bir toprakta yürüdüklerini sanmaları...

Soniçka, **Gil Blas**'la **Topal Şeytan** var mı sizde ya da benim için alabilir misiniz? Lesage hakkında hiç bir bilgim yok, ve nicedir ondan birşeyler okumak istiyorum. Siz okudunuz mu? Bulamazsanız, Reclam yayınevinden satın alırım.

Rosa'nız.

En kısa zamanda yazıp Karl'dan haber verin bana.

Stijn Streuvels'in **Keten Tarlası** Pfemfert'te vardır belki; bu da bir Flamand yazarı. Çok iyi olduğu söyleniyor.

Breslau, 18 ekim 1918.

Soniçka, sevgili dostum, iki gün önce bir mektup attım size. Alman İmparatorluğu Başbakanı'na çektiğim tele bir cevap alamadım henüz. Birkaç gün daha ister belki. Ancak, şurası kesinlikle ortada: öyle bir haldeyim ki, dostlarımla bekçi denetiminde görüşebilmem olanaksız artık. Yıllarca, büyük bir sabırla her şeye katlandım, ve koşullar değişmese, daha yıllarca da katlanabilirdim. Ama durum değişeli beri, müthiş heyecanlar içindeydim. En çok ilgilendiğim şeylerden söz açınamı engelleyen bu denetlemeli görüşmeler artık bana öyle acı geliyor ki, özgürce görüşene dek kimseyle buluşup konuşmamayı yeğlerim.

Ayrıca, bu iş de daha çok uzayamaz. Dittmann'la Kurt Eisner'i bıraktıysalar, beni daha fazla hapiste tutamazlar, dolayısıyla yakında Karl da serbest bırakılır. Onun için, en iyisi bekleyin Berlin'de görüşelim.

Bu arada, candan sevgiler size.

Sadık dostunuz,

Rosa.

ROSA LUXEMBOURG'A İMZASIZ MEKTUP

Hapisten çıkardılar sizi. Askerler, kapının önünde, sanırım dipçiklerle, tekmelerle yere indirdiler sizi. İşte böyle can verdiniz. Sonra cesedinizi yok ettiler. Cinayet sanığı subaylar serbest bırakıldılar. Askerî tanıklar yokoldu.

Hapisaneden bir sürü mektup yazdınız bana. Oysa, o günlerde ben dünyada değildim henüz. Şimdi yazdıklarınızı okurken, bir ölüye karşılık veriyorum. Ama ne önemi var? Biliyor musunuz, o günden bu yana hiç bir şey değişmedi. Dünya yine öyle güzel. Umut yine öyle büyük. Evet, haberler iyi olduğuna, sizin aracılığınızla dünyanın bütün hapisanelerinin insanoğlundaki umut ve sevecenliği yoketmeye yetmediğini öğrendiğimize göre, cellâtlarınıza bile bize lâyık gördükleri şeyi, yani ölümü reva görmeden, kendi halimizde yaşayacağımız güne dek, her şeye rağmen sakin ve dayanıklı olacağız. Ne yararı var onları öldürmenin? Bu çılgın adamlar, suratınıza indirmek üzere yumruklarını havaya kaldırdıkları an acıma duygusu vermişlerdir mutlaka size.

Biliyorlar mıydı acaba bunu? Özgürlük uğruna işlenmiş bir suçtan ötürü hapse atılmış Merhamet Ana'nın, bir hapisane masası başında, karşınızda hapisane duvarı, ardınızda hapi-

günü sevgi ve umut lâfları etiğinizi biliyorlar mıydı? Dışarda, canınıza kıymak için sizi bekliyorlardı. Öldürdüler sizi, emir böyleydi.

Günümüzde de böyle adamlar var. Bir başka deyişle, insanlık için henüz hiç bir şey yapılmadı. Bizleri bekleyen ödevler ve insanüstü çalışma karşısında zaman zaman cesaretimiz kırılıyor. Ama ideoloji, taktik ya da bayrak eksikliği çektiğimiz yok, tam tersine, bol bol sahibiz bütün bunlara. Siyasal bilincimiz öyle bir kerteye ulaştı ki, artık: «yanaklarınızdan öper, dostça ellerinizden sıkarım» demeyi falan unuttuk. Yürekten, sizin yüreğinizden yoksunuz - sizi alıp canlı evrenin dışına sürüklemesi tehlikesi olmasa, ruhunuzdan diyeceğim.

Size ihtiyacımız var. İdeolojilerin, aslında, ereğe varıldığı an kaldırılıp atılacak birer silâhtan başka şey olmadığını bilmeye ihtiyacımız var. Bizler ağaçların güzelliği, rüzgârın tatlı kokusu, bir bakışın sıcaklığı ya da göğün rengi için savaşıyoruz. Mektuplarınızın deyimiyle, mutluluk tutkunuyuz biz. Ve öyle sanıyorum ki, mektuplarınızı okumazdan önce Devrim lâfını hiç duymamışım. Evet, özellikle karanlık bulutların dağılmaya başladığı şu anda ihtiyacımız var ise. Gün mü doğmak üzere, yoksa daha uzun süre beklemek mi gerekecek, bilemem. Ama şafak söktüğünde düzelteceğimiz bir sürü bozukluk, onaracağımız bir sürü yıkıntı olacak önümüzde, ve bunu derken gözle görülür yaraları konu dışında bırakıyorum. Belki de, düze-

nin özünden gelmedikleri zaman sevince kuşkulu gözle baktıran, sevgiyi mahkûm eden o garip hastalığa tutulup bir kez daha ta tepelerden aşağı yuvarlanacağız.

İlerki yıllarda belki çocuklarımız da bu mektupları okuyacak ve kavganızın bütün özverilere değdiğini öğrenecekler. Mektuplarınız boyunca uzayıp giden ve temel doğruyu dile getiren o hüzünlü ve inatçı gönül türküsünden öğrenecekler bunu: «Günlük şefkatim, insanî acıma duygusuyum ben. Sakın unutmayın beni. yeryüzündeki en değerli şeyiniz benim.»

Rosa, günün birinde gerçekten yaşamayı başarırsak, taştan bir heykel dikmeyeceğiz sizin için, söz. Bir sokak ya da park adı da olmayacaksınız, ama dünyanın bütün baharlarında yaşamanızı bütün varlığımla dilerim.

Yanaklarınızdan öper, dostça ellerinizden sıkarım.

ROSA LUXEMBURG
1870 - 1919

DURAN OFSET BASIMEVİ 27 71 34

5 Lira